

891.798

L597A

A 471335

ГОРДАТ ЛЕЖИИ

ДАСЛАРА ГОДРА

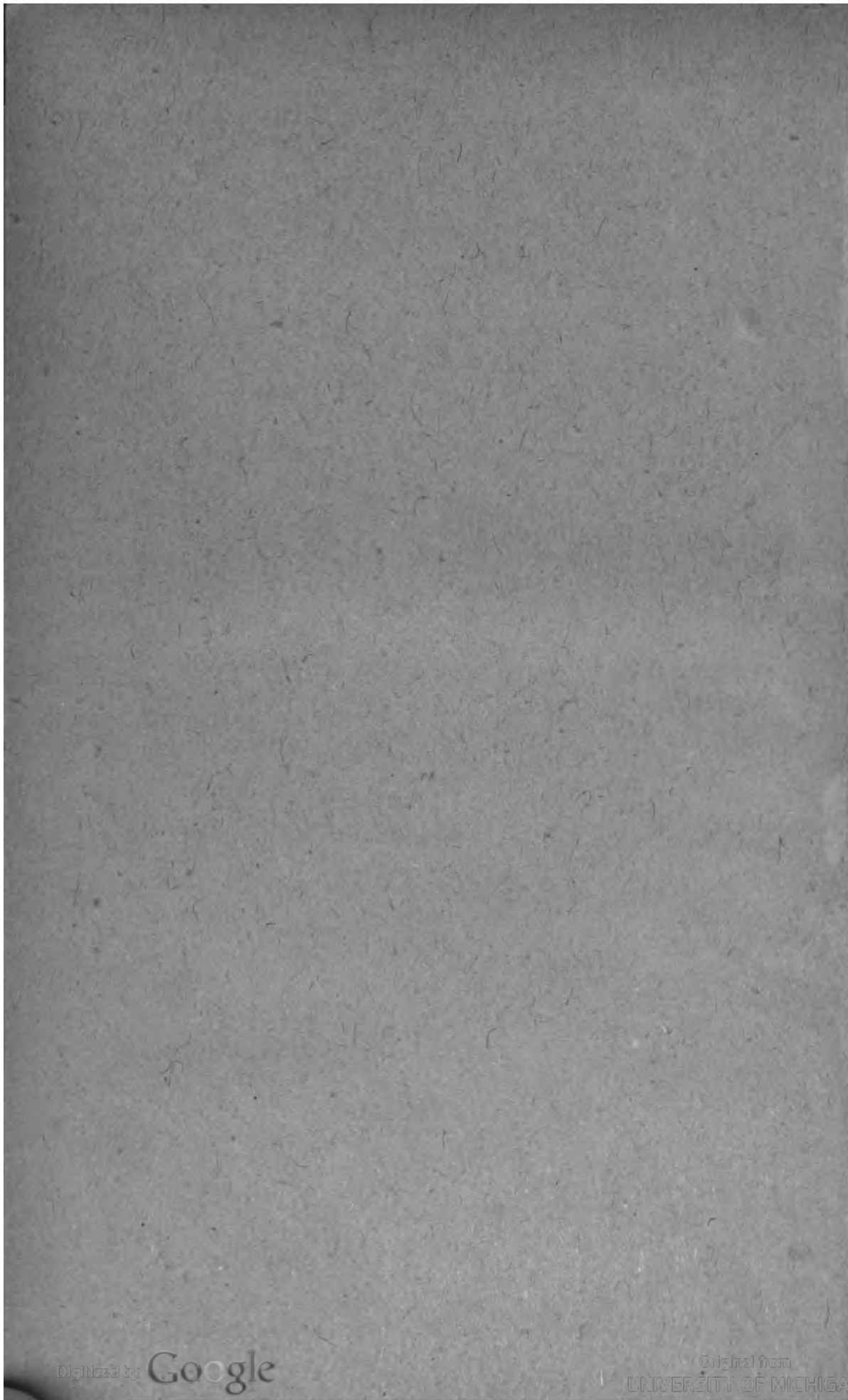
PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

161

Ч. 376

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

Леркуї, Вондан

ЩАСЛИВА ГОДИНА.

(Заходом К. Студинського).

ЛЬВІВ.
НАКЛАДОМ А. ХОЙНАЦЬКОГО.
З друкарні В. А. Шийковського.

891.798
L 597 sh

13-219294

ЩАСЛИВА ГОДИНА.

Родині

присвячую

Розбивались баци, розливались меди: — то Гончарі весіля справляли.

Наїхало богацкої родини повна хата. Що хата? — ціле подвірє, ще й по сусідах вози стоять та ночують гості.

Ворота відчинені на остіж, двері також, нарід пливе як філя. А старий Гончар лиш з фляшкою у руках ходить та всіх частує.

— Пийте, люди добрі, кріпите ся, чим Бог послав, та веселіть ся разом з нами!

А Гончариха між жінками як тая пава пожожає. Навішала коралів з дукачами, закотила рукави по лікті та все тую шалінову хустку

поправляє та припрошує: Ану-но, свахо, будьте ми ласкаві та кушайте, не робіть мені смутку в тую веселу годину. Ану-но!

А часом стрінуться обоє та шуткують з себе:

— Ой старий! Либонь ти других просиш, а сам п'єш; подивися, як тобі ноги танцюють!

А він їй на тоє: — Та подивися на себе. Де твоя хустка, де чіпець, де твій сором, жінко?

Потім стають і разом просять:

— Їжте, сусіди добрі та згідливі, їжте гостоньки славні, не об'їсьте нас. Є такого добра, що для всіх стане. А на нас гніву не майте, бо ми старі. Як той казав: їжте, люди, випивайте, а за решту вибачайте!

Потім знов розходилися. Він у сьвітлицю, а вона в хату і далше просили.

— Та бо тому приємови кінця не видно! — говорив сват. — Та бо

то, вважаєте, рука болить від ложки, все йно з миски в рот та з миски в рот. Правдиве слово кажу, так якбим до полудня ціпом махав

— А я — підхопив другий — присяйстобоже з тої лавки не встану. Так якби мене хто до неї стяглем приправив.

— Якби так дома, то попросилибисьте жінки, щоби вас на постелю трунула. Правда?

— Таже правда, але тут хиба не годить ся.

— У мене, мої ви милі, — просив господар, — будьте як у себе дома. Ми всі люди прості і наньских поведінок не знаємо. У нас: що в серцю, то й на язиці.

— А що в місці, то до рота — докінчив громадский сьміхун, Онишко.

— О, вже то кум Онишко як що скажуть, то так, якби в шайбу влучили, -- хвалив Гончар — і дальше йшов і дальше просив.

Гамір ріс з кожною мискою, з кожною чаркою. Усякий хотів говорити, а слухати не було кому. Говорили про всьо — про хлопску біду як найменьче, бо то богацка хата, бо то богач віддає наймолодшу доньку. Поки говорили, то говорили, а дальше взяли хвалитись. Хвалили ся полем, худобою, дітьми, усім.

— Наше село — казали — правда, що не богате, бо анї такого поля, анї пасовиска не має, але за те веселе, найвеселіше зо всіх!

— А в нас знов, вважайте, великі порядки. Що правда, то правда, але такої школи, як наша, то навіть в місті не видати. Або крамниця, що гадаєте, як?...

І так безконечно...

А потім прийшло на церкву і на сьвященика.

— Наші єгомость, то таку вам солодку бесіду мають, якби медом мастили. Ніколи не заговорять ина-

ше, лиш: любонько, або голубонько. А в церкві то ще не зачнуть проповідати, ще лиш перехрестять ся та скажуть: Возлюблені братя і сестри во Христї! — а ту вже ціла церква плаче.

Такий вам спосіб мають!

— Наші знов, дай їм Боже здоровля, красно сьпівають. Як потягнуть, то так як колиб зпід землі голос ішов, аж по ногах скобоче. А потім, як не піднесуть, як не закрутять, як не задзвонять, то так, якби під банею птаха лїтала та Господа Бога хвалила... Красно сьпівають!

— Наші старенькі, дай їм Боже ще хоть кілька лїт прожити, то знов кадять; страх як кадять! Ціліська церква в димі стане, аж в носї крутить. А нарід пчихає, як по табаці... То раз кадять!

Потім хвалили дяків, піддячих та паламарів, що красно дзвонять.

— Якось раз, буде саме рік тому, наш паламар заслаб; взяв гробар дзвонити. Але дзвонив нескладно. Відразу людям невподобався. Кажуть єму, щоби так дзвонив, як Антошко, а він на тоє, що так як він, ліпше. І було єму ліпше. Бо що одному задзвонить, то другий лягає. Похорон за похороном. А що собі гадаєте, мало він від кожної ями має?... Роз'ївся нарід дуже і хто знає якби воно було, колиб не Онишко. Видужав і почав дзвонити. І прошу я вас, відразу, якби рукою відняв.

Говорили, а сонце котилося в низ. Зразу падало на сволок, на той, що на ньому вирізано: »Сей дом сооружи Іван Мотовило« (себ-то батько старої Говчарихи), а потім спустилося на голови хлопів, а потім на їх плечі, аж вкінці великим снопом на долівку впало, якби і воно прийшло на весіле, в гості.

А тоді вже найбільша радість

була малим дітям. Конечно хотіли
єго зловити в свої дрібні долоні.

— Ситом, діти, ситом! сьміяли
ся старші.

Діти добули сита і плакали, що
сонце втікає.

Аж тут на подвірю гукнула му-
зика. Троїста.

Старий Фір широко розставив
ноги, взяв той бас перед себе та все
гудить як той гупало: бу-тум, бу-
тум, бу-тум бас!

А Тома ногою притупує і в ре-
шітце кулаком бє, або пальцем по
нім суне.

А вже найкраще зо всіх сліпий
Стах грає. Перекривив голову як
сорока, тим одним оком десь по
небі блудить, а смичком тягне і тя-
гне. Другою рукою по шийці суне
та пальцями перебирає... І плаче
тая скрипка і сьміє ся, як дитина,
аж за серце бере, пориває. Кілько
сіл довкола, так кажуть старі, а та-
кої музики не чувати.

А тут симчасом такої молодіжи найшло, такого дівочтва, як того цвіту,—повне подвірє. Діти на плоти повилазили, як воробці, та дивлять ся, коли й собі так на весіле пі- дуть. О! подожди, небого, подожди! Неодного штовханця дістанеш, не один кусник хліба з'їш, нім вир- стеш! А кілько то з вас від зимна заковязне, кілько на цвинтар по- мандрує, хто вгадає?

Аж тут счинив ся крик:

— Дивіть но люди добрі, як воно дрібоче, як на запятку вививаєсь, немов старе!

І справді, на мураві, оподалік від толоки, двоє дїтїй пібрало ся за підпашки та так завзято гуляє, якби для них музики грали.

— А закличте но газдиню. Най вийде та подивить ся, який то те- пер гулящий нарід настав!

Вийшла газдиня і в долоні сплеснула.

— А мої-ж ви онучечки кохані,

бодайби я ще вашого весіля діжда-
ла, бодайби я вас під вінець благо-
словляла!

Прикликала синів і доньок та
всі не могли зійти з дива, які то
тепер діти мудрі.

Сьвіт мудрійший і діти мудрій-
ші! Гуляють діти, музики грають,
а сонце сьміє ся. Кілько єго було
по цілім небі, всьо ту зійшло ся,
раде побачити таку веселу хвилю.

— Так мені любо, — казала
Гончариха, — так мені весело, що
всіх бим цілувала!

І ходила по обійстю та обійма-
ла і цілувала синів і доньок, не-
вісток і зятів. Від найстаршого до
наймолодшої. А потім звела їх ра-
зом в один гурт та бавила ся ни-
ми, як дитина ляльками.

— Якби ви знали, якісьте мені
милі, тобисьте мене але раз люби-
ли! Серце бим для вас розтворила!
І тебе, Миколо, — казала до моло-
дого, — і тебе також люблю! А ви

люди, не дивуйте ся, що ми за наймита доньку віддаємо. Полюбили ся, най з Богом проживають! І ми колись були бідні, а нині дивіть, якого добра нажили. Нам богацтва не треба, а зятя гідного. Ще раз вам кажу, щом така щаслива, що не витримаю... Ано, музика, гайд! Заграйте раз для мене старої, ладно ми заграйте! — і посунула на втопану землю. Всі розступили ся перед нею, а вона на самій середині перед музиками стала.

— Спамятай ся, стара! — гукнув Гончар. — Вважай, бо кости розсипеш та на Сафатовій долині збирати будеш.

— Ет, що ти знаєш! — відповіла і взяла ся під боки.

— Заграйте мені дрібонької а сердечної, тої з під самого серця, зо щирої душі.

Заплакала скрипка, загудів бас, решітце забреніло, аж шиби в вікнах озвались.

Дивить ся нарід, що то буде.
Обступили колесом довкола, а Гон-
чариха в середині. За підбоки дер-
жить ся, головою крутить, ногами
дрібоче:

Щасливая годинонька,
Де сходять ся діти,
Сини мої, як голуби,
Деж мені вас діти?
Сини мої, як голуби,
Доньки-перепілки,
Зяті мої, як соколи,
Невістки-сокілки!

Тягнув ся старечий голос як
льняна, тонка нитка і так дріжав
як вітер, що в осінне, тепле полу-
дне над пшеничною стернею грає.
Тягнув ся і обмотував цілу велику
родину: серце до серця. А нарід ди-
вував ся дивним дивом, що стара
Гончариха таку пісню зложила і та-
кого голосу добула.

— А ну ще раз, мамуню!—про-
сили єї діти.

— Та засьпівайте ще раз! —
наставали люди, навіть музики про-
сили, щоби повторила, але вона не
хотіла.

— Раз в життю така щаслива
хвиля, раз така пісня!—і зайшла ся
голосним плачем з великої втіхи...

ЗВИЧАЙНА ІСТОРІЯ.

Проф. К. Студинському

присвята.

Осінний, безконечно довгий вечір. Сиджу при столі і пишу. Та писанє якоесь не йде. Гнилий, холодний воздух наляг думки. Відкладаю перо і приглядаю ся лямпі, що стоїть на улиці, супротив мого вікна. Кривий, підгнилий палець хилить ся, якби втомив ся і хотів класти ся до рова спати. На ньому скляна ліхтарня а в ній невеличка лямпа. Горить, як за цапову душу.... Довкола неї рої дрібосеньких мушок. Безнастанно кружляють і пхають ся до світла. Одна за другою жене, а розбивши ся об шибу, паде в діл.

З верха мріє дрібонький дощик, такий, як мрака. Маленькі,

срібні кашлі мішають ся з нетлями і нераз не пізнати, чи се упала нетля, чи дощ.

Чую, як в ринві щось зашеле-стїло.

Зразу тихо, якби хто сльозу пустив по склі, а потім голоснійше і частійше: кап, кап, кап... То дощ.

В такий вечір найкраще сидіти в любім товаристві та раду радити, або журу журити. Та ба! Де тобі товариства узяти та ще любого!

Став біля зимної печі і думаю, чи буде завтра погода, чи ні, чи дістану один лист, чи більше. Втім, за дверми чую шуранє ніг, потім обтиранє носа, одного, або двох, а вкінци легонький стукіт.

— Прошу.

Відчиняють ся двері і на порозі являє ся обемиста особа знакомого сьвященника.

— Слава Богу!

— Дай Боже здоровля!

-- Прошу ближше, най отець сїдають.

— Дякую дуже, але я відразу до річи. Зо мною приїхав учитель моїх дїтий. Хорий бідолаха. Завтра рано хоче бути у лікаря і вертати до своїх родичів. Чи не переночували-б ви єго? Бідний а дуже чесний хлопчиско.

— Га, як переночувати, то переночувати. Най простить, як єму не буде добре і най, борони Боже, не вмирає.

— Жартуйте здорові, але я єго покличу, бо там нездоровий воздух, а він кашлає.

І справді в сїй хвилі, якби на знак, залунав кашіль чоловіка, та такий сухий і прикрый, якби хотїв серце з себе викашляти. Що втихне, то починає на ново, аж в ушах ріже. За третим, а може четвертим наворотом кашіль зовсім втих і в хату увійшов хорий.

Був високий і худощавий. Рамена мав піднесені а голову всунену в тулів. Чоло, як вапно біле а під ним глибоко — глибоко, горючі, сині очі. Мінили ся они раз-враз. То завмирили спокійною байдужністю, то займали ся живим огнем надії. Лиця запалі, якби себе і всю шкіру хотіли втягнути до середини.

Привитав ся і почав виправдувати свій кашіль. Не підняв ковчир а на дворі дощ і зимно, тому єго гірше кашіль мучить. Говорив несміло і соромливо, якби знав що робить собою прикрість.

Ну, але я панів попрощаю -- сказав пан-отець. — На возі жде жінка. — Моє поважанє...

Попрощав ся і вийшов.

Від дверей вернув ся.

— А уважайте на себе. Лікареви скажіть, що я єму кланяю ся і прошу, щоби вас добре оглянув. На селі, у родичів, пийте молоко і ходіть много. Книжки лишіть на боці.

Що вам з книжок, як не будете здорові?

Говорив скоро, якби з тими словами скидав з себе важкий тягар і утікав від него.

— А не забувайте про нас і від часу до часу відозвіть ся хоть кількома словами.

— Добраніч!

— Добраніч! — і ми лишили ся самі. Глупа, немила мовчанка зависла над нами. Ми були, як люди, що себе не розуміють, бо до одного світа не належать. Він відчував мабуть весь гнет такої марної ласки, як нічлїг, я дивлючись на него згадував евангельські слова: »суєта суєт, і всяческая суєта«.

Всі наші змаганя, щоб завести розмову, звелись на нінащо. Она ври-вала ся на кількох словах сухих, формальних і ми дальше мовчали. Ми бачили се і розуміли і було нам дуже неміло. Ми нарікали на зимно, болото, на нездоровий воздух,

а поза те ні на волос дальше. То він сидів, а я ходив по хаті, то я сїдав, а він прохожував ся від вікна до печі, від печі до вікна. Я чув єго короткий віддих і бояв ся, що ось-ось зайде ся кашлем і буде різав мої уши, — він, мабуть відчуваючи мої гадки, душив в собі той віддих і той кашіль.

Оглянув образи на стїнах і підійшов до полиці з книжками. Читав наголовки і перевертав листки. Очи єго оживлювали ся, запалі лиця виповнювались і наливали ся кровю.

— Ви мабуть любите читати?

— Ще й як! Від малої дитини книжка мала для мене якийсь дивний чар.

Я вірив, що кожда з них криє якусь тайну і розв'язує важне питанє. Читаючи, здавало ся мені, що нові частини сьвіта розкривають ся передомною, що якісь щільно затворені комірки відчиняють ся в

моїм мозку і звідтам вилітають думки.

Я дуже любив читати.

— А нині?

— І нині люблю, хоть иньшим оком дивлюся на ті білі листки, покриті чорними значками.

— Так, так! Очи наші змінюють ся. Не одно, що було рожеве, стає сірим. І навпаки.

— Добре кажете: і навпаки...

Розмова наша знов встрягла, як той віз в болоті. Я гадав: коли він хорий, то по що єго бентежити гадками. Нехай спічне. Але він мабуть не хотів спочивати, а противно бажав виговорити ся. Видно було, що в єго голові призбирало ся багато гадок а в єго серцю багато почувань, які він доволі виносив і вигрів і які бажав пустити в сьвіт. Але де і коли?

І мені здавало ся, що він дивить ся на мене і питає ся самого

себе, чи можна зі мною побалакати щиро.

Я не міг знести погляду тих хоровитих очий і відвернув ся до вікна.

На улиці лампа заєдно хилила ся над рів, ніби втомила ся від довгого стояння і хотіла положити ся спати. Рій мушок заєдно крутив ся в якімсь безрозумнім бажаню сьвітла і товкмосив ся і падав в болото. В ринвах хлюпотів дощ.

— Нераз в вечір здає ся нам, говорив недужий, що на горі, за нашою хатою стоїть руїна якогось замку, з визубленими башнями, з високими вікнами. Приходимо, — а тє корчі ліщини і кілька беріз. І хоть знаємо, що старий замок не може в один вечір вирости там, де рано росли берези і ліщина, то жаль нам за ним. Так жаль за тими творами молодї уяви, за тими поривами, за тим любим жаром.

Затяв ся, — немов соромив ся

своїх фантастичних слів, але за хвилину почав на ново:

Як нині тямлю. Була неділя. Мати ліпила пироги, батько збирався до церкви. Пахли липи, бреніли пчоли, світило сонце. І кращого запаху я ніколи не чув, нічого яснішого я не бачив у світі над ту сорочку, яку тоді мати вложила на мене. Виджу, як руками зліплює тісто, а очима дивиться на мене. Так радісно, так любо. Потім озвалися дзвони. Ми пішли до церкви. Батько стояв між газдами і держав свічку в руках. Я між школярами, на самім переді, перед іконостасом.

Крізь вікна вливалось сонце і гралося по образах, по хрестах і по тих головах, вичесаних на свято. Нераз, коли мені на світі дуже зле і дуже чорно, то пригадую собі ту неділю, те сонце, ті липи, ту свою білу сорочку...

Замовк. Вдивився в замкнені

двері і мені здавало ся, що саме тепер прийшла така чорна хвиля і що він пригадує собі ту ясну неділю. Я видів, як по єго лиці скотилася слеза і вірити не міг, що ті запалі очі годні добути з себе ще хотьби одну, послідну слезу. Я знов відвернув ся до вікна і знов побачив перехилену лампу...

— Тої неділі, говорив дальше недужий, рішила ся моя судьба. Здавна учитель намавляв мого батька, щоб віддав мене до школи, але батько не мав відваги, бо був бідний. В ту неділю пан-отець покликав нас до себе. дав якісь листи і казав, що мене приймуть в бурсі.

Відвезли мене до тої бурси.

Зазнав я там всього, чого зазнати може бідна хлопска дитина. Нераз було так прикро, що хоть гинь. Але я зуби закусував і терпів. Хотів науки. Нічого більше, лиш тої науки, тих книжок.

Але наука була якась иньша,

як я собі уявляв в своїм умі. Я-
кась мертва, суха, нецікава. Може
оно так треба, гадав я собі, може
оно змінить ся і чекав терпиливо.
Так минув рік.

З добрим свідощтом приїхав
я до дому. На цілих шість неділь.
Ах, Боже! То було шість неділь раю,
крім одної хвилі пекла. Перед від'-
їздом, знов в неділю, пішли ми
з батьком до церкви. Знов горіли
свїчки, співали люди і сонце роз-
чісувало вимащені голови своїм зо-
лотим гребінцем. Я не молив ся;
я вслухував ся в той шепіт моли-
тви, що ніс ся по церкві з сотск
уст, я впивав ся тим чаром спокою,
віри і надії, який бачив на лицах
людей.

По Службі Божій пан-отець за-
кликав нас до себе, випитували
про школу і заохочували до нау-
ки. — Учи ся, хлопче, бо тепер без
науки тяжко чоловікови жити. —
Потім всунули мені в жменю дріб-

них грошей і сказали: — Ось маєш, то на книжки. Я нині для тебе один акафіст відправив.

Ті гроші запекли мене коло серця. Заскоботали в горлі, здавили і — я заплакав. Чого? — не знав в тій хвили. Чи з вдяки за добре серце, чи з сорому за біду свою і неміч. Я віддав ті гроші батькови, а собі лишив спомин. Той спомин ходить за мною до нині..

З того часу я почав заробляти. Помагав товаришам учити ся і робити задачі. Знаєте, який то заробок. Богато праці а мало платні, а ще менше дяки. Та мимо сего не забуду ніколи першого, заробленого гульдена. Я почув у собі якусь нову силу; в мені скріпила ся надія. І я щось можу... Почали ся лекції. Мене зробили бурсовим інструктором. За тоє відобрали мені весь вільний час. По ночі мусів я перероблювати лекції а по заранках перепитувати. Але батько не допла-

чував за мене і я навіть одягав ся за свої гроші. До нині тямлю ту першу блюзу, що я собі сам справив, і тоту хустку, яку купив для матери в гостинци. Не знаю тільки, хто з нас більше тїшив ся нею, мати, чи я? Деж то, такого сина має.

Всьміхнув ся, тим сумним, безнадійним усьміхом. Відкашльнув і говорив дальше:

— І деж би я погадав собі, що того щастя мені позавидують, що погана зависть і злоба може зрости навіть в молодім, незіпсованім серцю. Був між нами син сільського писаря. Такий бідний як я і пильний, лиш талану поскупив єму Пан-Біг. Що я годину, то він учить ся три і єще добре не вмє. Ніхто єму лекції не давав і він сам видїв, що других не може вчити, та мимо сего дивив ся на мене боком і плекав злість до мене.

Гадав я собі: нехай, в єму пре-

цінь нічого не винен. А саме тоді почав ся в нашій школі живійший рух. Почало ся горячкове читанє, розбурхали ся молодечі уми. Нічого злого в тім не було, нічого грішного. То будила ся народна сьвідомість і звичайні людські почуваня облекали ся в якусь виразнійшу форму. Книжки літали з рук до рук, як ластівки весною. А куди пролетіли, робило ся яснійше, ширшало небо, квітчала ся земля цьвітом надії...

Кихи, кихи, кихи... ту вхопив єго кашіль, вимучив і пустив.

Видно, що мені і згадувати не вільно, — говорив сумно. — На чім я став? Ага! Так читали ми, а голови горіли. Найгірше, що ніколи було читати. В день школа, в вечір наука, лишає ся ніч. Ну, але розум від чого? Я лягав спати разом зо всіма а по годині дрімки, як всьо каменем поснуло, вставав, сьвітив свою власну сьвічку і чи-

тав. Читав далеко поза північ. На рано біда! Очи печуть, якби хто піску насипав. Але то не довго, лиш зразу, потім привикли. І всьо було добре. Аж раз якось лежу собі, свічка горить, як над мерцем читаю — коли чую, хтось йде. Не встиг світла згасити і сховати книжки, як настоятель, мов з під землі виріс. Пішла моя книжка — віщов і я. — Прогнали.

— Іди синоньку! — кажуть до мене — іди, та дякуй Богу, що на добрих людей трафив, бо другі були-б тебе знищили на віки. Таж ти міг цілу бурсу з огнем пустити, таж ти міг дітям голови до чиста позавертати. Іди собі!

Кажуть, що всьо то видав мій товариш, отсей писарский синок. І що єму з того прийшло? Анї розуму не прибуло, анї гроша! Хиба, що злість свою наситив моїм нещастем. Бо тепер справді почало ся моє нещастє.

Перше вважали мене хоть бідним, але добрим і порядним учеником і заявляли се при всякій нагоді. Тепер кождий глядів на мене кривим оком.

Просив я учителів, щоб дали лекцію.

Обіцяли, що дадуть, як буде.

Жду, лекції нема. А тим часом гроші йдуть. Що мав зложених, вибрав і проїв та перемешкав, а тепер роби, що хоч. Випровадив ся я за місто далеко, до бідного міщанина і мешкав разом з двома такими, як я, бідолахами. Ми тулились, як ластівки під стріхою. Хатина маленька, а народу багато. Встаю бувало рано як бовван, сьвіта Божого не виджу. Скинув я гордість з серця, пишу до батька. Пришліть, кажу, Татуню, кілька риньських, бо така на мене потреба зайшла, що ради собі не дам. Як зароблю, то віддам. Знаєте мене прецінь.

Писав я той лист і плакав, потім носив кілька днів з собою, нїм пустив на пошту. Нїхто не знає, як мені мило було вго слати. Прийшли гроші, раз, другий, третий. За третим разом прийшло і письмо.

»Наказую тобі сину, щобись шанував кожний крейцар, бо ти може не знаєш, як ми на нього гірко працюємо. А може ти, небоже, на пана переходиш? Коли так, то спамятай ся, та пожалуй своїх бідних родичів«.

Такий був лист. — — — Але що я вам голову морочу? Ви мабуть і спати хочете, а мені на балаканє зібрало ся. Але щось таке на мене зайшло, що мушу виговоритись.

— І овшїм, я рад слухати, хоть то звичайна істория. Лиш бою ся, щоби вам не пошкодило.

— Е, не робить знов з мене хорого. То такий звичайний кашіль. Треба лиш відпочати і вилежатись, то перейде. Коби як скорше до до-

му, до мами. Таки нема як мама! Рік тому, то я був гірше хорий, а подужав; дасть Бог і тепер прийду до себе. Тогди, по тій біді, то я був приїхав такий як тїнь, лиш скіра і кости. Як побачила мене мамуня, то аж сплакала.

— Ото, каже, синоньку, тебе зівчило, аж дивити ся лячно. А потім як взяли ходити коло мене, то молока, то сира, то курку дадуть, як ніхто не видить і геть мене відпасли.

Та що з того, коли спокою я не мав. Совість мене гризла — бо в хаті була біда. Всьо ішло до гіршого... Ви бачили може, як то нераз на селі буває. Стоїть собі хатина чепурна і весела. Аж ту диви, вікно збило ся, нового не вставили, лиш шматиною заткали; ворота відорвались, ніхто їх не завісив, вітер козлине розніс, ніхто другого не поставив; ого, то вже не добре. То біда увійшла на подвірє і поча-

ла господарювати. Ще трохи а побачиш, як ґазда з ґаздинею пічне за волосє водитись, як тихцем одно перед другим возьме застави до жида носити, як усьо зведесь на нінащо. Зрозумів я, до чого воно йде і зробило ся мені лячно. Питаю раз татуня, чому воно так? — А но, — відповідають — всьо ішло на тебе, на ту твою школу тай тільки. — Як я то вчув, то так, якби мене хто каменем по голові тарахнув. Почекайте-ж, кажу до себе, не хочу я від вас ані крейцара більше. Якось я собі дам раду. Метнув ся туди, сюди і найшов собі лекцію на селі, на цілий рік. Де? — знаєте. Записав ся я в гімназії приватистом і поїхав. На моїх нових господарів не нарікаю, але діти, най їх Господь врозумить, бо я не годен! Що намордував ся, не годен! Та ви їх знаєте. Видали їх прецінь. Але що то при гостях, то ангели. Вам їх побачити, як нікого

нема! Тоді вони вам покажуть, по чому локоть! Одного батька бояли ся, а більше нікого. Ой, мав я з ними гірку годину! Сиджу, бувало, годину над одним латиньским уступом, от-от, здає ся, доведу до путя. Єще раз, єще раз, єще раз. Кажу перейти наново від початку, а вони ані в зуб. Ну, гадаю собі, тут вже всьо кінчить ся. Тут сьвятої терпеливості за мало. Тимчасом показує ся, що вони змовляли ся і вдавали дурнів, щоб лишень мене їсти і дратувати. Або не раз сидимо за сніданєм, а потім має бути лекція. Говоримо, хлопці пють молоко, слухають — аж ту дивись, ого і слід за ними пропав. Пішли, Бог знає куди. І не раз треба було годину шукати, або й більше, заки ми їх найшли і привели до книжки. Прошу їх, благаю, толкую, що я сам хочу учитись, що грудий мені шкода, що здоровлє трачу, а їм ані в думці! Вони тільки того й хочуть.

А скажу, бувало, батькови, то знов пекло. Бо він їх хотів коротко в руках держати. Раз, по такій моїй жалобі, розходив ся на добре. Одного хлопця вибив, другого жінка з рук ледви вихопила, бо бояла ся, щоби не прийшло до нещастя. І що мені тут бідному почати? Хоть з хати тікай. Якось та буря втихла, чую, говорять они собі обоє. Звичайно родичі. Діти нічо не винні, бо діти дїтьми: молоде, живе. Але я, прошу вас, я винен, бо поваги не вмю собі надати. Га, думаю, нема тут для мене місця. Зібрав свої клуночки і хочу забиратись. В тім пригадали ся мені батьківські слова: »Всьо ішло на тебе, на ту твою школу і тому біда«. Куди не піду, все ті слова чую... Лишив ся я. Ходжу як в ярмі, на боки не оглядаюсь, на нічо не зважаю. Терпен, спасен!

А тут і капіть мене вчїпив ся. Зразу короткий, легкий, а потім гір-

ший і гірший. Прийшло вкінці до того, що я мусів науку переривати і годинами видихуватись, так мене мучив. Але се дурниця! Правда? Що то кашіль?

І дивив ся мені в очи, так якби вчитати хотів, що я думаю.

Поїду на село, там мені мамуня наварять липового цвѣту і дадуть молока з гусячим смальцем. Що ті лікарі знають! Правда? Я їм ані дрібки не вірю; піду для сьвятого спокою...

І знов хотів подивити ся на мене, але я заздальгідь відвернув очи до вікна. Саме в тій хвилі мійський слуга приставив свою драбинку до лямпи на улиці, видрапав ся по ній, відчинив, дмухнув і загасив сьвітло.

Була одинайцята година.

— Бесіда говорить ся, а ніч іде. Час нам спочати! Ви завтра в до-рогу. Поможіть відсунути від стіни канапу, щоби на вас не тягнуло.

— Не знаю, як вам дякувати,—

відповів щиро, і як перепросити за сей захід.

Потім взяв поруче софи і замість посунути ним, підніс в гору. Бажав показати, що він не такий безсильний, як мені здає ся, але в тій хвилі очи набігли кровю, уста скривили ся прикро, а груди заревли кашлем.

Я сейчас подав єму води, посадив і поміг порозпинати ковнір. Він сидів, опершись о спину старосвітського крісла і більше подобав на тїнь, або на привид, як на живу людину.

В годину пізнійше було в кімнаті темно, як в гробі. Глибоку тишину переривав плюскіт дощу, чикане годинника і важкий віддих мого товариша...

Я не спав. Сумне а щире оповіданє нещасливого молодого чоловіка будило в мені рої гадок.

І він не міг заснути. Перекидав ся з боку на бік і зітхав та зітхав.

— Я вам не доповів всього, — почав він, впевнившись, що я також не сплю.

— Єще кілька слів, тим цікавіших, що кидають вони деяке світло на життя нашої сільської інтелігенції. Я, бачите, селянська дитина і серце тягне мене під курну стріху. Хоть ідеалізувати того життя не маю причини, але тужу за ним, і радо до него, хоть на хвилю, вертаю. А було в селі кількох таких ґаздів, з котрими я радо де-не будь видав ся, а найраднійше в їх хаті. Ходив я туди не на обзору, ані з якогось ніби патріотичного обовязку, а просто тому, бо мені там було добре, бо пригадували ся якісь давні щасливі часи, бо там не було облуди.

Отже ті мої знакомства і гостини не подобались моїм господарам. Вправді вони того не казали мені, але я догадувавсь з питань, з натяків, з замітних кивань

і потакувань головою. Се тягнуло ся кілька місяців. Я вдавав, що не розумію і ходив, як передше, по сусідах. В селі почали ся готовити до заснованя читальні. Вість про се дійшла на приходство і викликала загальне невдоволенє. Читальня річ добра, але чому її має засновувати хтось там, а не вони? Не втерпіла їмость, а діждавши ся пригідної хвилі, взяла мене на сповідь. Чого я по селі ходжу? Що я говорю, що читаю? Чи я знаю, що таке поступованє кидає на їх дім погане сьвітло, а вона має доньку?.. і т. д. Вкінци заявила мені, що їй се байдуже, бо она остаточно зуміє стати висше над людску опінію, але муж єї має ізза мене всілякі прикрости. Недавно докоряв єму на соборчику декан, що він під своєю стріхою держить небезпечного чоловіка, який поміж народом ширить радикалізм. То, мабуть, стало причиною, що він не дістав відзнаки, а те-

пер готові єго не звільнити від конкурсу.

По сій розмові я рішив ся подякувати за хліб і сіль і ждав лишень, щоби мої ученики зробили іспит. Я ще більше працював над ними, а они ще меньче вчились, а більше мені докучали. Моя недуга почала рости. Кашіль наадавав мене чим раз частійше і мучив чим раз більше. Мій побут став неможливим. Мене перестали кликати до гостей і вважали в хаті чимсь вправді конечним, але немилим.

Вкінци прийшов іспит і скінчив ся не найліпше. Але, єй Богу, я сему не винен. Маю совість зовсім спокійну і сли жалую чого, то хиба того дорогого часу, що пішов на марне. Тепер я їду до дому. Боже, щоби скорше! Щоби я раз побачив свою стареньку маму, свого спрацьованого батька!... Розкажу їм усьо, як було і мені стане лекше. Потім верне здоровлє, а тоді, як не зако-

чу рукавів, як не возьму ся до книжки! Всьо скінчить ся добре...

Коби лиш до рана. Здає ся мені, що як дихну рідним повітрєм, як сяду під старою липою, то мені зараз, таки зараз полекшає.

Дальшої бесіди я не чув; важкий сон осінної, слітної ночі замкнув мої повіки.

* * *

Коло 7. години рано збудив мене, як звичайно, пес мого сусіда, що меньче більше о тій годині починав »урядувати« с. є бігав по перед хату і лаяв на прохожих. Я встав і глянув на софу. Була порожна. Я підійшов до вікна і подивив ся на небо, а впевнившись, що погоди не буде, почав одіватись. Слота, недоспана ніч, сумна а довга розмова настроювали мене невесело.

По осьмій я пустивсь до міста. Як звичайно, стрічав я ті самі слу-

жницї, що ішли з кошиками на торг, того самого сторожа, що тягнув бочку з водою і того самого жидика, що розносив сьвіжі булки по домах на сніданє. Лиш великий, магістрацкий віз здивував мене трохи. Чого він о тій порі туди їде? Ми порівнались і я мимохить глипнув між драбини.

Вид був такий, що очи самі замкнулись, але за пізно, бо образ лишив ся під повікою і триває там доси. На соломі, горілиць лежав молодий чоловік, білий як стїна. Очи запали ся глибоко і з тяжким та німим докором дивили ся на небо. На устах і на бороді слїди крови. Уста викривлені болем. На цілім лиці великий жаль і скаменїла мука.

* * *

Скоро сьвіт зірвав ся бїдолаха і біг до лїкаря, але на сходах упав і кров єго залила.

Не відітхне рідним повітрям і в тіни старенької липи не верне до здоровля.

* * *

На другий день его похоронили... Похорон скінчив ся під вечір. Послідні вертали родичі. Там, на цвинтари у місті, закопали они всю свою надію, ціле своє будуче житє. Ішли і за слезами сьвіта Божого не виділи. Поруч них громадка учеників, товаришів покійного. Они потішали стареньких, як могли.

— Вертайте спокійно до дому, ми ту всьо самі поладимо. І сьвященикам подякуємо і до ґазет подамо.

Лице матери роз'яснило ся. Піднесла очи і просила щиро: — Пішліть до ґазет, пішліть! Він за життя лиш в тих книжках сидів, найже хоть по смерти подадуть его в ґазети...

М Е С Т Ь .

Гнідий лежав на мерві і дрімав
Снили ся єму широкі луги і висока
трава, молоді, безробітні літа. Єго
товаришка, Лялька переступала з но
ги на ногу і з поза драбин тягну-
ла зубами соломку за соломкою;
вбирала, котра солодша.

В куті при дверях, на постелі,
зробленій зі старих саний, лежав
Мартин і думав. Крізь маленьке ві-
кно, що було прорубане в стіні над
драбинкою, видів він, як меркли зо
рі на літній короткій ночі і як над
садами лягала досьвітна, срібна
мрака.

Не міг заснути.

То, що стало ся вчера, відби-
рало єму сон.

То так, якби єго хто в неділю перед церквою в лице тріснув... Прийшов до неї, як звичайно, і хотів якийсь кінець зробити. Таж то вже тягне ся від великого госту. Ціле село знає, що він ходить до Федькової Марини і перебалакує з нею, кільки душа забагне. А вона молода вдовиця!

...Приходить, — порасє ся Марина коло вечері.

— Як ся маєте Марино! — каже.

— Як ся маєш Мартине! — відповідає та навіть в той бік не погляне. А перше то, як очима зиркала, як зуби сушила, як станом викручувала! Добре то люди кажуть: не вір жінці за макове зерно!

— Якось ви нині, Марино, не говірка, — каже.

— Може для кого і говірка, — відповідає Марина і дальше робить своє.

— Чось ви мені гонорні стали,
— почав на ново.

А вона, так якби не до него, лиш до образів говорила: Абож я — каже — що злого, чи поганого зробила, щоби мені гонорною не бути! Я собі прецінь газдиня, не яка будь наймичка, або комірниця.

Зрозумів Мартин, до кого се пито і було єму дуже прикро. Таж він перший не починав, а вона зачала. Розумів прецінь, що Марина хоть вдова, а газдиня і то не бідна, а він що? Але сама переймала єго і принаджувала до себе. А була там принада!

Пригадував собі і сидів ні в сих, ні в тих. Такий єго сором вхопив, якби єго в чужій коморі на крадежи зловили. Лавка під ним горіла, а встати не міг. Щось єго з тої хати не пускало.

А вона шастає собою з кута в кут, а все боком; видно, в лице єму глянути не сьміє. Вину чує.

Так минуло кілька отченашів, а може і вірую. В тім — зашипіла страва і почала збігати. Кинула ся Марина та як не витне чолом до бовдура, то аж по хаті залунало.

Закляла, приложила мокру шматину і дальше мовчить. Видно, щось в собі мене, а сказати не може... Зважила ся.

— Мартине — каже — там на тебе десь певно з вечерою чекають!

Зірвав ся Мартин і якби єго в хаті не було.

— В сінях мало не перевернув бабусі та не роздусив старої, бо гонив як буря. Бабуся вийшла за ним за ворота і розповіла, що Марину засватав якийсь богач з сусідного села і що вже горівкою припили.

От, яка то Марина! А диви, як єго принаджувала, як примилювала ся!... А бож то він не хлоп, абож не робітний!...

Плюнув би Мартин на Марину, так не годен. Що заплющить очи, то все єї бачить перед собою, як живу. Якби отут, коло него була. І Мартин підніс ся на постелі і поглядів, чи єї справді нема... Ігітьфу, якась омана! Цьвяхом в голові сидить! Але вибє він єї з відтам, ой вибє! Таж то зневага, таж то чистий образ гонору. Ціле село знає, ціле село буде сьміяти ся з Мартина, з него, що в війску вибув, а тепер на попівстві при »цугових« конях служить. Добре то в пісні сьпівають, що вдова вчарувала мужа свого, вчарує тя молодого... А може вона єму що справді завдала, що він єї не годен забути, може Марина чарівниця?

В голові Мартина прояснило ся.

Якби хто там запалену сьвічку всунув. Нараз покинув єго жаль до Марини, а прийшла радість, що чарівниця відчіпила ся від него. Але чи Марина справді чарівниця?...

В тім від коровячого хліва рипнули двері. Мартинови зробило ся лячно. »Вчарувала мужа свого, вчарує тя молодого!« — бренило єму в ушах.

Чекав, що дальше буде. Довкола було тихо. Лялька заєдно хрупала соломі, а в товарячій стайні румигали корови та так важко сопіли, якби їх хто млиновими каменями попривалював. А більше нічого.

Е! — то так причуло ся єму. Хтоби там тепер відчиняв двері... І тії чарівниці, се також бабска вигадка, з великої злости...

І Мартин обернув ся до стіни, виліпленої всілякими старими газетами і журналами. Він любував ся деколи тими паннами, як чічками, і дивлячись на їх стан тоненький, казав до себе: о, видиш, яка оса! — Але нині був би їх подер, таку злість мав до всіх жінок на сьвітї.

Зажмурих очи і рішив ся ко-

вечно заснути... Ого, деж там... Я-
кась біда чолопав по стайні... Таки
ходить...

Виразно чує, — ходить.

І зразу вхопив єго великий
страх, так якби варту у війську за-
спав, а ту контроля прийшла. Воло-
сє дубом стало і мороз побіг по
шкірі... Але се трівало лиш хвилю
Потім він перехрестив ся і зліз з
ліжка.

— Ой, є! — Бігме є! — таке
чорне як баран. Присяйстобоже, є!
Почекайже, небого, будем ми тепер
мали любую розмову. Бо мені те-
пер всьо одно, смерть або жите, як
на війні!

Замкнув одні двері, замкнув
другі лопатою, заткав вікно старою
опанчиною, намацав вила і гайда
до роботи.

— Ану дівонько, будемо чару-
вати! Замахнув ся вилами, луснув,
— а воно лиш гайт, тай на лїво;
замахнув ся в друге, а воно шульк,

тай на право; замахнув ся в трете, а воно як не зверещить дивними голосами, — вся товарина збудилась.

Але Мартин не з тих! Він свого не дарує. Вмієш чарувати, вмій вилами брати! — Замахнувсь на ново і як довгий повалив ся на землю. А воно довкола него як у кираті бігає та мемекає, ме та ме! Чисто як вівця. А вівці, як почули, як не підіймуть блей, а корови, як не заревуть, а коні, як не заіржуть! Пекло!

Чекає Мартин, щоби когут за-п'яв, а когутови навіть і не снить ся. Прочуняв ся Мартин, підносить ся, кладе хрест сьвятий на собі — тай до лїхтарки. Запалив, дивить ся, а воно як шалене по стайні вганяє та заєдно мемекає. Чорне, кучеряве, з білою латкою на чолі, достоту як та ягниця, що не давно ягнята мала.

Але Мартин не дурний. Він знає,

що ягниця мала червону волічку на шиї, бо до череди ходила. Побачимо, чи є у тебе волічка.

Підняв ліхтарку, хотів придивитись, але де там, не годен. Блез, якби єї хто ножами різав. Пішов Мартин до голови по розум. Коли то ягниця, то не буде єї в стайні, а як ні, то він вже знає, що то за »інтерес«. Пішов до стайні, заглянув до клітки; клітка відчинена а ягниці нема.

Ов, шкода! Дурно гонив по стайни та оббив невинну вівцю. — Добре їй так, няй не лазить до кінської стайні.

Але все таки не заснув, поки вівці не вигнав та не замкнув дверей.

*

— Агов, Мартине, вставай! Ну, дивіть люди, дивіть, поки той парубій гадає спати!

— Та чого верещиш? — відо-

звав ся Мартин з постелі. — Розпустила лотоки тай меле. Лучше стань посеред села, бо ту за мало люди чують. Скаранє з дівкою, не дає по ночи спати!

— Здурів хлоп! У нього тепер ніч. Та вийди з нори та подиви ся. В церкві вже служба Божа зачалась!

Мартин підвів ся з ліжка і відчинив двері. На дворі був справді білий день. Стоп яркого сьвітла бухнув в стайню і осліпив єго на хвилю.

— Заснав я трохи! — казав, протираючи очи.

— Добре трохи, таке твоє трохи, — відповіла Маланка, — підпинаючи нову запаску. — Ходи, бо обід стигне. Тягає ся по ночи, Бог зна куди, а потім спить до полудня.

— От, не говори, як не знаєш. Що я мав сеї ночи, то най ся проч каже.

— Що таке, що? — питала ці-

каво дівка. Вона здавна мала ся до
Мартина і хоть він ходив до Мари-
ни, вона не тратила надії. — Кажі!
Мартине, кажи!

— Ет! — коли ти по селі пу-
стиш.

— Бігме-Боже, що ні! — кляла
ся Маланка.

— Була у мене, — знавш? —
почав Мартин шепотом.

— Чомуж не знаю. Я сама ви-
діла, як йшла, таж у неї сорому
нема, навіть тільки що за нігтем.

Мартин оповів, як було. Казав,
що Марина перекинула ся в вівцю
і прийшла до него. Що він зразу
спудив ся, а потім замкнув двері
та як не зачне прати..

— Цуд, цуд, цуд! — лепетіла
Маланка. — Ото раз зіленько, ото
раз жінка! Бий ї сила Божа!

— Не треба Бога, як я вї ви-
бив. Попамятає до смерти. За пер-
шим разом, лиш вівкнула, за дру-

гим стогнала, аж як я єї по голові второщив, аж тоді промовила:

— Ой, не бий, Мартиночку, Мартинцю, Мартинцуню! Та то я, Федьова Марина, даруй житє!

— І ти пустив?

— Та пустив. Все таки страшно душу на сумління брати. Побачиш, який басама на чолі має.

— Ото дурний бала! Та було єї на хамуз, най би ся мазею розляла чарівниця. Ой-ой-ой! чому мене там не було, чому мене не було!

— Маланю! — просив Мартин. — Але ти того нікому не скажеш. Бо я лиш тобі розповів, щобись знала.

Глянула на него допитливо і всьміхнула ся.

— Якось то буде, — сказала — і пішли на обід.

*

В хаті Марини скриня відчинена і підперта лопатою. Марина пе-

ребирає одержу і чогось шукає. Відчиняють ся двері, входить правобічна сусідка.

— Ходіть, любко, до церкви, саме тепер дзвонять.

— Голова мене болить. Най Пан Біг дарує.

— Бог милосердний не одно нам грішним дарує; а вам що в голову, любо?

— Вдарилам ся вчєра до бовдура. Може з того.

— А ну, де, покажіть кумо, де? — наставала сусідка.

Марина показала сянєк.

На лиці сусіди виявило ся здивованє і переляк.

— Ага, до бовдура! Та то так, якби цїпивном спряг, або вилцями. Ага, до бордура, повтаряла, виходячи з хати. — Най Бог простить!... до бовдура.

Що їй такого? — міркувала Марина. — Жибонить, як несповна розуму.

Зігнула ся і шукала дальше.

— Я по вас вступила, щоби-сьмо разом на вечірню йшли, — говорила сусідка з лівого боку.

— Не піду! — відповіла Марина — голова мене болить.

— А з чогсж вас голова болить, кумцю?

— До бовдура вдарила ся — відповіла Марина, показуючи синяк.

Кума глипнула, вибалушила очи і вибігла з хати.

* * *

Нім сонце зійшло на небі, вже ціле село знало, що Марина підпирас лопатою скриню і робить чари.

Колисьту перекинула ся в вівцю і прийшла в ночі до Мартина, до стайні, а він єї голову розвалив вилцями.

Марина чарівниця. — — — —
Мартин пімстив ся.

Г Л У М.

Більше, як рік, перележало в колисці між небом а землею. І жити, не жило і вмерти, не вмирало. Дивило ся тупими очима в одну точку, на плечі свого батька, що цілими днями і вечерами до пізна сидів на шевскім стільци і тягнув дратву. Часом, як побачило матір, тріпотало ся і сьміяти ся хотіло та не знало як? Замість радости являв ся на білім личку глухий, безмовний біль. Єго тіло вкривали боляки великі і пекучі, що набирали, пукали, гнили, гоїли ся і знов набирали. І так раз враз.

Аж одного літного пополудня скінчило ся всьо. Вснуло тихо і самотно, як не вигріте куря. В хаті

не було нікого. Батько пішов, далеко, на друге передмістя, віднести роботу, мати день за днем прала і прала, а діти тиняли ся по сьмітниках. Лиш бруд і біда стерегли колиски і ті дзвони суботнішні, що плили і плили і колисали душечку маленьку у вічний сон. А як вона уснула, то прийшов до неї проміньчик сонця золотистий і поцілував її в сині уста. А потім хильцем-хильцем, якби бояв ся замаратись брудом, переховзнувсь по стїнах, по долівці, по шиббах і полетїв де краще і веселїще.

Смерком вернув батько. Нахилив ся над колиску, послухав і зітхаючи сказав: — »вже«. А в тім однім слові був і жаль і радість і журба. Жаль, бо всеж то дитина, радість, бо мучити їх і себе не буде, журба, — бо поховати треба.

Заломив руки і думав. Але мисли не йшли.

ТЬфу! хиба я мало накручу сво-

єю головою. Прийде вона та дасть якусь раду. Сїв при вікні і шив хольяву, а тягнув дратвою так замашисто і скоро, як ніколи доси.

Хотів зашити свою біду, свій гіркий сьвіт.

Не чув, коли діти з улиці вернули і обступили колиску. Оглядали дитину, будили її і дивувалися, що вона вже не стогне. Потім збилися в кут і відчуваючи, що сталося щось незвичайного, тулилися мовчки до себе.

Потім вернула мати і почались плачі.

Не плач, дурна, а дякуй Богу, що забрав до себе. Чим борше, тим краще. Чи мало тої біди на сьвітї? Я тобі кажу одно: якби нас всіх повиривало, то було би але! Скінчила би ся вся та нужда, вся біднота. А так — тьфу!

Тягнув дратвою, аж тріщало і не зважав, що цілком смеркло.

* * *

На другий день, посеред хати лежала біла трумна, а на цвинтарі чекала чорна ямка.

Трумна була тоненька, з чотирох дощок, як крамнична пачка, а ямка не глибока. Чотири дошки, землі трошки.

При трумні догорювала свічка. На столі стояла фляшка з горівкою, а за столом сиділи дві сусідки.

Що то вам, мої кохані? Взяв Бог одно, лишив кількоро. Є з чого взяти. А то так, як у мене! Було одно, як палець, тай то пішло! І тепероби, що хоч, тай нема, тай нема.

Тай не буде, — додала друга, — бо ви, серце, не нинішні. О, який сніжок! Не буде, серденько, не буде.

Кивала головою і усміхалася злобно.

— Не ваша річ і не моя, а Божя — відповіла обиджена кума.

— Та воно правда, всьо в Божій волі, ріжні »цуда« бувають.

Потішали ся, як уміли. І гладили і дерли.

А при вікні стояв батько дитини і когось ждав.

— Бідному то не йно жити, але й вмерти не можна. А пощож вони родять ся тії бідні? О дивіть, який хробачок! Що воно кому винно? А кілько натерпілось, а чи воно свою правду мало? Тепер що? Як песя закопають, заріють тай кінець. А то раз житє!

Ладне житє!

Сплакав і було єму легче. А сим часом прийшов, кого ждали. На голові мав капелюх чорний, на руках рукавиці білі, а ноги босі. Дурний Стах. Дали єму горівки чарку і половину булки і просили, щоби відніс трумну.

— Як направите кальоші під зиму, то віднесу, а як ні, то несїть сами. Го, го, Стах не дурний. Вчора носив »фуренгву«, позавчера носив

»фуренґву« а нині всі дістали по дві шістки, а Стах нічого.

Обіцяли, що кальоші направлять і Стах взяв трумну. В сїнях мало не впав і віка не розбив об одвірок, але дальше ніс добре і поважно. Зняв капелюх і праву рукавичку і сьпівав »вічную память«. За Стахом ішов батько і обі сусідки; мати лишила ся в дома.

Так перейшли свою улицю, одну з найбільшійших в місті і наближали ся до широкої дороги. Здалека чули гамір товпи і похоронні сьпіви.

— Старого майора ховають, — пояснював Стах. — Страх велика парада! І мене кликали до »фуренґви«, але Стах не дурний. Го, го!

Гамір ріс, як надходяча повінь. На скрутї улиці побачили похорон. Чорний похоронний віз котив ся ледви помітно посеред людских голів.

Двигав на собі тільки всіляких вінців, що трумни не було видно.

Коні, як галки карі, махали струсиними перами і лякали дітей своїм дивним строем.

Перед трумною — духовні і музика, за нею — свояки, знакомі і цікаві. Богато людей, гамору, світла а мало жалю і правдивого смутку. То не живі віддавали покійному послідну послугу, а покійник живим кидав, що їм належне:

Тіш ся народе!

Похід сунув ся звільна серединою дороги, а Стах з своєю трумночкою під пахою держав ся по при беріг. Він ступав гордо, вважаючи, щоби до рова не впасти і дивив ся на церковну прислугу з видимим легковаженєм. От дивіть, — ви лиш »фуренґви« несете, а я трумну. А ту така парада, такі сьпіви, така банда.

* * *

Коли швець вернув з похорону, застав в дома великі порядки. Ко-

лиска винесена, діти помиті, шевське майстерство поскладане. Сьвіжим житєм повіяло по хаті.

— Мене мама поцілувала в чоло — лепетала худощава дівчинка.

— Мене в голову! — хвалив ся єї братчик.

— Мене два рази...

— А мене три, мене три!

Батько дивив ся і з дива не міг зійти, що то баба може.

— Знаєш стара, — говорив зо слезами в очах. — Наше маленьке мало щастє в Бога. Такого похорону дай Господи кождому з нас. То раз була парада! — Подивила ся на него, чи не зійшов з ума. Але він говорив певно і глядів мудро. — Пятьох ксьондзів і банда і народу тьма. Ми йшли разом від нашої улиці аж до самої брами. Потім заждали, пустили тамтих на перед, тай собі пішли за ними. Они просто, а ми в бік, між нові могилки. Ми

поставили трумночку над ямкою і чекаємо.

Перечекали, аж тамті відправили всьо до чиста, а як зачали старого майора спускати до гробу, то ми і своє землі віддали.

Тоді Федорова каже: змовмо за душечку покійну три отченаші, три богородиці а решту в дома. — Відмовили, затичили могилку і розійшли ся.

Видно, що наше мале ласку у Бога милосерного мало.....

Потішені клали ся спати.

БАРОМЕТЕР.

Барометри — то прилади, що докладно мірять тисненє воздуха. Розріжняємо всілякі барометри, однак найдокладнійші з них є ртутеві. В новійших часах чим раз більше розповсюднують ся барометри металеві, або так звані анероїди. Загально звісні є анероїди Бурдона і Відого.

Таку дефініцію подасть вам певно кождий гімназияст, що скінчив IV клясу. Та не в тім діло. Я вам хочу розповісти пригоду, яку мав мій вуйко з анероїдом Бурдона, а властиво зі своїми парохіянами.

В господарстві без барометра годі. Давнійше то ще-ще. Десь лю-

ди пізнавали дощ по ломаню в крижах, або по болю зубів, або вкінці по піяню курий. А тепер і крижі ломлять під погоду і зуби болять. на посуху і кури піють, коли схочуть. Отже мій вуйко поїхав на ярмарок до Лашковець і купив собі барометер.

Що то може бути розум людский! -- каже бувало. В школі я проклинав всіх Торрічеліх та Маріотів з їх правами і чортівськими винаходами, а нині як на долоні виджу, яке то всьо хосенне. Глипну і зараз знаю, що робити. Суне ся на погоду — Івасю, овес косити! — йде на дощ — Івасю гній повезеш! Неоцінена річ барометер!

Такі славословія лучали ся за кождим разом, як тільки барометер відгадав дощ або погоду; як ні, то вуйко вдавав, що не видів і говорив до себе: Чекай, поправить ся...

Дійшло до того, що анероїд став родом домашньої сьвятощі.

Висів собі на віконци, обезпечений перед дітьми і котами мосяжною сїткою і навіть вуйна не сьміла доторкати ся до того »лашковецького чуда«.

— Не гнівай ся, душко, — каже, бувало, вуйко, — але на біду не багато треба. Нехотячи потрутиш, впаде, зібе ся, а без нього, як без рук в господарстві.

Але було раз і сьміху ізза того барометра не мало.

Хрестив вуйко якусь дитину і при виписі, як звичайно, вивязала ся розмова. — Як у вас жнива, як збіже зародило, що збираєте?

— Овес косив-бим — каже отець дитини — та не знаю, чи буде погода.

— Або буде дощ, або погода — відповідає з повагою перший кум.

— Правда ваша, куме, але все таки добре знати, чи буде дощ, чи погода.

— Та певно, що добре би зна-

ти, але хто єго знає? Як не буде дощу, то буде погода; — і говорить то з такою повагою, якби викладав астрономію на університеті.

А вуйко слухає і не перебиває. Найгірше перебивати. Тратить ся довірє. Вислухав, а тоді каже:

— Отже, колисьте цікаві, то зараз будемо знати, що завтра буде.

— Пішов до вікна, а мужики здивовано водили за ним очима.

— Буде слота! — сказав по хвилі. — Нема що вівса косити, бо зогниє.

Мужики глянули по собі. Піп, і ворожить. То якось не тоє... Кум Савка потрутив свого сусіда ліктем.

— Чуєте?

— Таже чую.

— Слота, кажуть єгомосьть.

— А то раз штука!

— То не жадна штука — пояснював вуйко. То людский розум. Він не мало вигадав, а ще більше може вигадати. Сей прилад, що по-

казує дощ або погоду, то також здобуток людського розуму а опираєсь на теорії про давленє воздуха.

Кум Савка глянув так, якби хотів сказати: Говори собі здоров. Ти своє знаєш, а я своє знаю.

— Не вірите? — переконував вуйко.

— Побачите завтра. Раджу вам добре, не косіть! Перечекайте.

Але люди навіть не гадали чекати. Встали рано, побачили, що небо ясне, тай гайда в поле! Хто лиш міг, косив. А мій вуйко ходив сумний і недобрий: Що собі люди подумують? Взяв ся ворожити, а не вмів.

І люди справді сьміялись. Якесь — казали — мають у себе кругленьке і ніби то воно щось знає. Дурного дурити!

На щастє барометер таки поставив на своїм. Коло полудня на виднокрузі, над полями показала ся

імла. Зразу невеличка, як поясок, потім все більша і більша. Що раз висше підіймала ся і що раз гірше чорніла. З полудня роздерла ся на двоє і як двома крилами обняла небо. А з тих крил летіли як шіре дрібні хмарки, гонили, переганяли ся, клубили ся, поки не зійшлись в одну велику, понеласту, мутну, дощом вагітну хмару. Під вечір не лишило ся ані клаптика ясного неба. Пустив ся дощ; зразу як роса, потім все дуций та дуций а в ночі такий, як зведра. Лє один день, лє другий, на третий — погоди нема, а тут овес на покосах никне, пропадає. Пішов нарід до голови по розум; — ото — каже — його, було, послухай. Видно, щось воно знає. На другий раз треба так робити, як єгомость скажуть.

Небавом прийшов той другий раз, прийшла отава. Трава підбила ся розкішна, як море. Нарід заздалегідь тїшить ся, що буде чим ху-

дібку ззимувати. Чекає понеділка, щоби вийти з косами.

А тимчасом в неділю, по церкві деякі сьміливійші питають вуйка, чи можна косити.

Та я, видите, людоньки, — каже вуйко, — без барометра не знаю, але піду подивлю ся, то вам скажу.

Випив вуйко сніданє і в добрім настрою духа вийшов до них.

— Щось — каже — ні сяк, ні так. Не хоче добре показати. Може тому, що тамтим разом не послухалисьте — жартує собі. — Але все таки ліпше подождати. Завтра будемо знали. Шкода такої отави. Коби лиш дощ, то найби; ще ліпше, як трохи покропить; але що буде, як прийде туча та забере так, як сїно?

Люди, не надто вдоволені такою відповідію, пішли домів. Деякі послухали і не косили, деякі

казали, що всьо тото морока і віри ти шкода.

Десь перше того не було і люди сїно робили та добре було, тай тепер можна обійти ся без того »телеметра«.

Але під вечір як не люне дощ! ще гірший як першого разу. Що трохи випогодить ся, то знов ллє як з відчинених шлюзів.

Правдива, осїнна, галицка слота. Ті, що покосили отаву, знов кають ся. — Ото — кажуть — йно було послухати, а тепер така шкода!

Трава на покосах зчорніла як гній, а там підняла ся з водою і пішла лугами.

Вуйко не скопив і день денно повтаряв свої звичайні славословія для людского ума і для барометра. Люди, що не покосили отави, тріюмфували. Буде чим худобу прозимувати, а може трохи і продасть ся.

Але і їм слота навтямила ся.

Сяк, чи так, а погода потрібна. Скорше, чи пізнійше отаву зробити треба, бо прийде иньша робота і часу на всьо не стане. Рада в раду — треба щось робити...

Як нині тамлю.. Була неділя. Приїхали якісь гості і ми сиділи при підвечерку в їдальні і балакали. Зійшла розмова на народну осьвіту. Я казав, що нарід наш, з огляду на вроджену інтелігенцію, стоїть дуже високо, лиш загальної осьвіти єму бракує. Навіть зверхна поява нашого мужика робить миле вражінє. Німець-мужик виглядає дуже часто як малпа, а у нас лучають ся такі, хоть малюй... І чи мало говорив я такого, як говорять молоді недосьвідні люди. Розуміє ся, мені старали ся доказати, що так воно не єсть і вчинила ся суперечка.

Перебило єї котресь з дітий Прибігло і донесло, що прийшли якісь люди.

— Най почекають! — каже вуйко.

— Вже чекали...

— Га, як чекали, то треба йти. Навіть неділі спокійної не маю. Закличте до канцелярії.

Увійшло їх двох в сьвяточних одежах. Присяжний Гнилько і заступець.

Звитали ся і почалась розмова від неоціненого: що чувати?

— Та нічого. Ми би, просимо отця духовного, щось мали казати, та не знаємо, чи отець духовні не погнівають ся.

— Кажіть відразу! Знаєте, що до мене не треба здалека приступати. До мене, як то кажуть, просто з моста.

— Ми би просили, говорили, цілюючи вуйка в руку, щоби отець духовні мали на нас і на цілу громаду ласкаве око. Так дальше не може бути. Таж то чиста кара! Робота спиняє ся, всьо мокне і мокне,

буде велике нещастє. Так ми би просили, щоби отець духовні ото кругленьке (ту показали на вікно, де висїв барометер) накрутили на погоду...

Я втік до гостей, щоб не розсьміяти ся в голос. Що їм відповів вуйко, не знаю, але відповісти не легко, бо нарид, як собі раз що до голови возьме, то потім хоть лопатою горни.

— А що? — каже до мене вуйко. — Правда яка інтелігенция? От тобі наглядний доказ.

— Подождіть, кажу, ніхто їм не казав тай не знають. Дасть Бог, виросте нове поколіє, мудрійше. Прецінь маємо школи.

— Що школи є, то правда, коби лиш добре вчили.

В Л І С І.

Василь і Настя були бідні люди. Спокійна совість і здорові руки — то їх цілий маєток. Тай ще мали вони маленьку хатину під самісїньким лісом. Тую хату дістала Настя по батькови, а Василь пристав до неї.

Не мало він нахлопотався, заки до того прийшло. Немало здоровля коштувала Василя Настя, — а все то лишень через лісничого. Як лихий на душу наважився він на Настю. Дороги їй перейти не давав, а вже за ліс то і не згадуй.

Найби вам на сьміх вибігла, так він вже в коло неї, як з під землі вийде. Василь, хоть вірив Настї, так все таки бояв ся о неї, бо

любив її дуже. Як перед яструбом хижим беріг її перед отсим лісничим поганим.

Раз навіть через те прийшло було до великого клопоту. — Пішла Настя, не пішла а стрибнула в ліс, звичайно, — ліс під боком. Збирає гриби і не вважає, а ту лісничий, як кіт до птиці підходить. Підходить, підходить, тай — цуц!

— Не втечеш мені, — каже — козовько дика, не втечеш. Сюлюю я тебе аж нині.

І як тота потвора суне ся до лица та все своє: — Не втечеш та не втечеш!

Настя в крик: — Хто в Бога вірує, най ратує!!! Але годі. В лісі тишина безконечна. І духа людського не чути. Лиш пташки цьвірінькають на вітях, щось радять ся, і змовляють ся, а ту на раду нема часу. І хто єго знає, до чого було би прийшло, як би не Василь. Десь єго Пан-Біг на ту хвилю надніс; —

він прискочив, відбив Настю, ну і звісно, в злости щось троха доторкнув ся лісничого.

Кілька неділь відлежав пан Стшалковский, а як встав, то хотів Василя подавати до суду. Але не подав, лишень все острив собі на него зуби.

— Коби я того розбійника, — каже бувало, — дістав у свої руки, відплатив би я єму за своє!

Але Василь не так то дуже й бояв ся лісничого. Руки у него як довбні, плечі як ворота, дав би собі раду. Він тішив ся, що встеріг свою Настю як першу вишеньку на дереві, тай жив собі з нею щасливо.

Хатка у них, як кажу, маленька тай під самим лісом, так що гильки дерев бють її по стрісі. Коло хати кілька грядок на закришку та на капусту, а там дві чи три нивки, такі вузенькі як те полотно, що вго білять над водою. Не ниви

а стежки — суголовки. Та хоть в такій біді, они жили щасливо. Він ходив з сокирою в село, а вона до шматя, або до кужелі. Вже то Настя всяку роботу знала, нема що казати. Ну, а він також. Так якось давали собі раду і крутили не соргіше своїм божим сьвітом.

Тепер у них клопіт. Дитинка хора. Ще їй року нема, а таке вже мудре, як старе. Надивити ся не годен. Недавно, не знати з чого, занедужало, і ніяк не годно прийти до себе. Кашіль і кашіль. Аж заходить ся бідне. Нині їй гірше. Під вечір дістало горячку, так що й рідної матери не пізнає. А кашляє, аж затыгає ся, слухати прикро. В грудях їй харкотить і булькоче, лице аж посиніло від утоми.

А ту в хаті зимно. Таке зимно як в ледівні, хоч дреглі студи. Вікна замурувало, повиписувало на них всілякі квітки та цяцьки, по стїнах повибігали лиси, а пару, що пустиш

з рота, так вона зараз і мерзне на повітря. Біда!

Де-що було на обійстю до палива пригідного, спалили. Плоти обнесли, загату до чиста розібрали, а тепер хоть зубами дзвони.

Зажурив ся Василь. Сидить біля скрині, голову опустив на руки, думає, яку би раду дати.

Настя коло дитини заходить ся. Одиноким на цілу хату кожухом обікрила вї, колиску присунула до самої печі, та ще й сама нахилила ся над нею та й хуває.

А воно грудьми так носить, що дивити ся прикро, а як зайде ся кашлем, то так аж стїни трясуть ся і вітру з надвору не чути. А вітер вам не аби-який. Аж стріху на хаті дере.

— Слухай Насте, — озиває ся Василь — може би їй чорної ріпи з цукром, га?

— Давала я, — не помагає. І ріпи давала і соку з цибулі, чого йно

люди не доповідали, давала, але всьо за ніщо.

— Гм, — сумно відповів Василь, потираючи чоло та голову рукою. Він щось мав на гадці, але не міг, чи встидав ся сказати. Вкінци зважив ся і якось тихше та несміло промовив до Насті:

— А може би до знахора пійти, най заговорить?

— Грішне діло, — коротко відповіла Настя.

— Хто єго знає, чи грішне. Може йно так люди кажуть? Що втім за гріх? Коби лиш помогло, так піду. Кажуть, що Гринько ворожбит; вміє замовляти.

Піду до него.

Він встав і сиравді хотів іти, але Настя здержала єго

— Не іди — каже — я вже скликала, де хто йно був на сьвітї. Не помагає. Сиди краще. Мені щось лячно. Не пуцу тебе. І як там іти у таку шувір? Там пса вигнати

жаль... Воно й так не допоможе. Вже нашому маленькому либонь виходу не буде. Прийде ся воробчикови погибати.

Замерзне воно, заковязне на такій стужи.

— Заковязне, кажеш, -- озвав ся по хвили Василь, -- так розпали.

— Та чим?

— Як то чим, а чим же палить ся? Дровами!

Які ми там дрова! Від тижня в комірчині, як вимів. І трісочки нема.

— Нема? То я принесу. Не жури ся. То моє діло, моя в тім голова.

Настя підняла очи з над коліски і глянула на него.

— Принесеш? -- спитала недовірливо. А звідки?

— Моя в тім річ, звідки. — Досить, що принесу і не вкраду.

— Не вкрадеш?

— Кажу, що ні! Коби лиш трохи втихло, принесу і буде тепло... Ліс то річ Божа, — говорив згодом до себе — Божа і людска. Росте собі деревина тай росте. Ніхто єї не плекає, не підливає, не обкопує, навіть ніхто не знає, кільки єї там є, кільки гине, ломить ся від вітру, кільки з коріня пускає. Звичайно ліс. А вона все своє: не вкрадеш, та не вкрадеш! Ту дитина хора, а вона: не вкрадеш! Яка ту крадіж?

Настя не відповіла нічого. Вдивила ся в него своїми лагідними очима, а відтак, змінюючи голос, okazala:

— Василю, порубай ступу. У нас і так нема що опихати. Як Бог дасть просо, то скочу до сусіди. Порубавш?

Василь був привик слухати Насті, так як слухають деякі мужі своїх добрих жінок. Знав, що вона єго на зле не намовить. Але тепер єму і через гадку не перейшло по-

слухати — баби. Він подивився на неї, як би хотів сказати »здурила!..«

— Ступу кажеш зрубати, ступу?... Сьогодні ступу, а завтра що?... Може двері?... Га?...

Тото »га?« він вимовив якимось голоснійше і злісно. Видимо злісно. Вилетіло оно як клин з вго горла і пішло по хаті. Вдарилс об стіни і відбило ся, вдарило об уши і серце Насті і також відбило ся якимсь сумним і жалібним тоном.

Вона не відповіла нічого. Ще низше похилила ся над колыску дитини, так що своїми теплими грудьми доторкала ся її зимного тіла, і гріла її своїм віддихом.

Кашіль у неї перестав на хвилину і дитина задрімала. Пильно слухала Настя її віддиху тихого, короткого, важкого. Відтак віддала її в опіку Пречистої Діви, що найкраще знав материнську любов і розпуку, і — задрімала.

В хаті зробило ся тихо. Лиш

вітер вив на дворі і вдирав ся крізь дряхлі стіни у хату. На шибках і стінах сьвітив ся мороз. Слабонька полемінь малої нафтяної лампки, що сьвітила ся без скла, то погасала, то знов оживала і блимала неясно. Дим ішов від неї чорними нитками і осідав на стелі.

— Заснула — сказав Василь сам до себе — і встав. Добре, що заснула. З бабами непорадна година. І так їй зле, і так недобре. Лоточить тобі голову, що зимно, а по дрова піти не пускає. Добре, що спить.

Поглядів шапки, стягнув ремінь і тихо, так тихо, як єму лишень на те величезні чоботи позваляли, висунув ся з хати. Замкнув легонько двері і опинив ся в сінях.

— Алеж бо виє! — говорив, наслухуючи рев бурі. — Зле іти, то правда, але за то безпечно. В таку лють лісничий спить, коли не запиває у мельника. Худоба!

На омацки віднайшов сокиру, що заєдно лежала в куті під зільницею, і відчинив двері на двір. Нараз обдуло єго студеним вітром.

— Вийшов.

В першій хвилі не знав, що робити. Чи йти, чи вертати? Мороз запер єму віддих у грудях, а вітер напрасно кинув ся на него, підніс єго з землі і мов фуркальцем обкрутив ним кілька разів в повітря. А до того засипав єму очі холодним, мокрим снігом.

— Во імя Отца і Сина, — сказав Василь, на силу вдержуючись на ногах, — а то лють погана! Ще-м такої не видів. А вітер який! — О! певно хтось повісив ся в лісі. Коби так лісничий, дав би єму Пан-Біг на розум...

Але куда ту іти, — сьвіта Божого не видно. Треба брати ліворуч в грабину, — там затишнійше.

І він сьміло встромив свої чоботи в глубокий сніг. Чоботи пірну-

ли, як сокира в воду. Василь заповся в сніг по самі коліна. За холяви насипало ся снігу як муки зимної і вохкої, що гнеть топила ся на теплому тілі і струйками спливала аж до долу, на пальці. Але Василь не дуже вважав на тов. Не першина єму така дорога. На те він хлоп. Сокиру застромив за ремінь, до руки взяв якусь грубезну і довжезну запруту і підпираючись на ній як на кулі, брив дальше і дальше. До ліса прецінь близько. Лиш кілька кроків. Так, але тих кілька кроків прийшло ся іти мало не цілу годину. Іноді Василь по саму шию западав у снігову заспу, та лиш на силу вилазив з неї, пріючи як руда миш. Було і так, що здавало ся єму — от і кінець. Туть тобі кінець Василю! — Довкола сніг як море, а сили нема ніякої, прийде ся загнати.

Так добрав ся до першого граба і став. Плечима опер ся о хо-

лодний пень, щоби хоть трохи відпочати.

З уст і з цілого тіла пара ішла як з печі. Раз горячо робило ся єму, то знов зимно, на переміну. Відтак прийшла дрож, зуби стали бити об себе як сікачі, перед очима літали іскри. Потім і дрож устала і всьо тіло піддало ся одному чуттю стужі.

— Біда, — погадав собі Василь. Можна замерзнути під грабом. Погане діло. — І щоби хоть крихту розігрітись, став бити себе руками по плечах. — Гу-у! лють скажена! Ніг собі не чую. В лице як шпильками коле. Аж пашить. Скарає єго Пан-Біг за мене і за мою дитину! Гу-у!

На згадку дитини цілий ряд иньших забутих гадок і споминів надлетів єму до мисли. І згадав він колишні парубоцкі часи, згадав, як лісничий забігав коло Насті. І згадав своє весіле і повесільне своє.

горйованє у двійку. Згадав вкінци і тую хвилю, як він, складаючи гордість з серця, пішов до пана Стшалковського і просив, щоби продав, — продав, а не з ласки дав — хоть фіру дров, а пан Стшалковский, усьміхаючись злобно як чорт на образі до Еви, поклепав єго по рамени і сказав ласкаво: »Най прийде Настя!« На тую згадку кров ударила єму до лица. Пальці залякли від зимна розпростувались і зараз зложили ся в здоровий, грізний хлопский кулак. — Не дочекаєш сатано погана! — засичав крізь зуби і рушив з місця.

Утома, зимно і розпука зникли нараз з єго серця, а натомість з'явили ся гнів і ненависть. Він стиснув топорище, аж затріщало і великими кроками пустив ся дальше.

— Коби як зиму перебути, а там я тебе не бою ся! — думав по дорозі.

В лісі не було тільки снігу, що

перед лісом. Під лісом, звичайно, вітер надував. Тому Василь ішов скоро і за хвилю опинив ся над глухою долиною, в котрій літом стояло озерце дощевої води, лежали виверти поторощених бурею дерев, росли цвіти всілякі і гриби. Іноді видніли також на мокрій грязі сліди, де качали ся дики. Тепер там не було нічого, лише сніг. Один рівний і чистий сніг.

— Тут буде найкраще. Навіть голосу не чути, бо в долинці, а до того вітер. Господи помагай! — І Василь з цілої сили став валити сокирою по невеличкім грабчаку. Він чинив се з якимсь лютим завзятем, так якби то не дерево було бездушне, а ворог живий і дуже недобрий. Уявляв собі мабуть, що то не грабчак, а лісничий попав ся єму в руки.

Глухі відгомони лунали сотнями голосами по лісі. Від дерева до дерева, від корча до корча несла

ся вістка, що якийсь пакошник, збиточник втиснув ся в лісове царство і відбирає жите молодій деревині. На тую вість дерева зашуміли грізно. Махали гілями, скрипіли вітями, шуміли галузками. »Не руш! — казали — тікай, лиши!« І аж до долу для постраху нагинали свої голови високі. »Не руш!« Але Василь не зважав на ті погрози. Развраз валив сокирою в грабовий пень і за кождим ударом добував якийсь глухий, гробовий виклик: Гу!

Далеко, аж за десяти дерева летіли дрібні тріски; — пень був підтятий. Тоді Василь став, випрямив спину, відсапнув і сокиру сховав назад за ремінь.

— Та-а-ак! — сказав з видимим вдоволенєм і нагнув ся всім своїм дужим тілом на дерево, щоби єго зломити і повалити на землю.

Затріщав грабчак, захитав ся

і піддав ся невмолимій судьбі. Але лягаючи, поторощив немало гияк на сусідних деревинах, бо чіпав ся їх і немов просив ся, щоби єго піддержали і не дали упасти. Та годі! Всі жили, що лучили єго з землею, перетяло вістрє сокири і він мусів упасти. Учав і глибоко зарив ся в сніг. Ліс зашумів ще дужче. З якоюсь невисказаною грозою били галузи об галузи, тріщали і скрипіли гиялюки, стогнали пні.

Василь нагнув ся до землі, відпорпав сніг і підвів дерево за один кінець в гору. Тепер воно не противило ся єму, звичайно як річ мертва. Він легко спустив собі один єго кінець на праве рамя і нагинаючись та присідаючи, так довго підсував ся під него, поки ціле дерево не зависло єму на плечі як коромесло.

— Славити Бога! — сказав і хотів пустити ся до дому. Але в тім почув якийсь шелест і серце

єму забило ся трівожно. Вправді вірив в безвинність свого чину, а все таки сьвідомість чужої власности відзивала ся часом в якійсь далекій закутині єго спрацьованого мозку.

Він став.

Шелест було чути доволі добре. Се хтось ішов лісом, і то недалеко. В пільмі ночі годі було добачити, хто — чи зьвір, чи чоловік, але ступанє ніг було чути зовсім виразно. Оно наближало ся все ближше і ближше.

— Може дик, — погадав собі Василь і мимохіть відскочив в бік та опер ся плечами за-для оборони о найблизший пень старого дуба.

То не дик.

О кілька, що найбільше о кільканайцять кроків перед Василем, поміж деревами блисло слабоньке сьвітло. Як іскорка запалало в темно-сірій пільмі ночі і сніговиці. Блисло і не згасло. Зависло на гру-

дях лісничого в маленькій ліхтарці. причіпленій до ременя, що висів через плечі і придержував велику стрілецьку торбу.

Так, се був лісничий — грізний, невмолимий Василів ворог.

-- Стій! — зверещав дико, знімаючи з ременя ручницю.

Не потребував кричати, бо Василь і без того став з грабчуком на рамени під дубом і не знав, що з собою почати. Втікати по снігу тяжко. У лісничого ліхтарка і добра, вірна ручниця. Годі!

— Стою, — відповів Василь глухо і дожидав, що буде далі.

— Стоїш — говорив лісничий і аж сопів зі злости. — Ану стрібуй, руш ся, ти, розбишако! Стрібуй! Василь мовчав.

— Стулило тобі? мовчиш? А видиш! А чи пам'ятаєш, що ти зі мною зробив, в тім лісі, два літа тому? Пам'ятаєш? Почекай же-

ти, чортівське кодро! Кидай патик!
чуєш?!

Василь стояв під дубом і мовчав. Патика кинути не хотів. Якась безсильна злість сціпила йому зуби. Так буває нерас у сні. Втікаємо перед ворогом, втікаємо, гонимо, кілько сил стане, гонимо, аж ту перед нами пропасть. Перед нами пропасть, за нами ворог, — що ту почати? Через хвилю піт зимний обливає наше тіло, ми пручаємо ся, відчиняєм на силу очи і будимо ся з немилого сну.

Але Василь не міг збудити ся, бо се не був сон а ява.

— Кинеш патик? — зверещав лісничий в друге, але так сильно, що перемиг рева лютого вітру. — Кинеш?! — і кількома кроками підійшов до безборонного хлопа.

— Пане! — озвав ся Василь і чув, що в тій хвилі не він говорить, а промовляє з него батьківська лю-

бов і розпука, — дитина хора, мерзне на зимні!

— Ха — ха — ха!!! Дитина хора! А щож мене твоя дитина обходить? Твоя і Насті! Ха—ха — ха! — Він засьміяв ся диким, пекольним сьміхом. — Слухай хлопе, — сказав по хвилі, — а чому ти Насті не пустив до мене по дрова? Га?! Чому?! — І відпняв від ременя ліхтарку і підніс її до очий Василя, та дивив ся в єго лице злобно.

Василь не втерпів. Чув, що видержав до краю. Чув, що прийшла хвиля рішуча. Або в зад або в перед. Він кинув собою в перед і відтрунув лісничого від себе.

Ах, ти падлюко хамска! Я тебе... — верескнув лісничий і в тій хвилі замовк. Лежав як довгий на снігу. Василя коло него не було.

— Чекай! — кричав лісничий — зриваючись на ноги. — Чекай! і підвів ручницю.

Блиск, гук, грім... і Василь повалив ся на землю.

Так падав перед хвилею грабчак, підтятий єго рукою.

По лісі пішов відгомін вистрілу. Пішов, полинув, ударив о віконце невеличкої хатини під лісом і заглух.

Тихо. Навіть вітер замовк на хвилю. Здрігнув ся. Налякав єго вистріл нечайний. Але гнеть він опамятав ся, прийшов до себе. Зірвав ся, підняв ся і скоро та поспішно закрив великими жменями білого снігу сліди кривавого чину...

Тихо. Лиш вітер реве і скиглить і лютує, аж дерева гнуть ся до долу. Дивно і напрасно якоесь вимахують своїми вітями мов руками і торкають тебе і шепчуть і розказують собі щось дуже страшного.

А в малій хатині під лісом стає

чим-раз зимнійше. Прискає лампа, скриплять лати на стрісі, моцюють ся крокви з морозом. А великі, старезні липи на лісовім високім окопі раз-в-раз бють своїми гиляками до замерзлого віконця. Раз-в-раз. Они чим дуж хотять Насті щось цікавого сказати.

Але Настя не чує їх, бо спить. Заснула — над колискою свого хробачка слабонького і приснив ся їй сон дивненький. Десь вони, всі трое, з Василем і дитиною, перейшли на иньшу хату, до иньшого села. І так їм там добре, так весело, безжурно. В хаті тепленько, в коморі достатно, на них одежа нова, не драна, і всі они такі щось дужі, веселі. Аж любо! Довкола них люди привітні і щирі, а лісничого навіть не видати.

Гей, не буди ся, Насте, бо шкода такого сну!.....

НА СОЛІЛЬСЬКІМ.

*

О 7. годині рано їхали ми жидівскою бричкою найпоганішими улицями Кут.

Бруд, нехарство, особливий жидівський сопух, словом — одна купагною, кинена, не знать по що, серед чудового Підгіря.

А з неї на всі боки розлазять ся заразини галицької культури і великий жидівський павук снує густу сїтку на цілу Гуцульщину.

Коні скрутили в бік, віз скотив ся в долину і нараз перед нашими очима розкрив ся зовсім иньший сьвіт.

Гори!

Синьо зелені стїжки, вкриті серпанками прозорої мраки, обсипані

жем чугами роси, обкаджені кадилом живиці і запахом цвѣтів — се передова сторожа Зелемєня, Шпиць і Говерлі.

А долом Черемош! Невеликий а який жвавий, який дужий! Скільки у ньому житя, нічим не приборканого, якогось первісного житя. Як свобідно переливають ся єго філі долиною поміж горами, як шумно і гучно ревуть по камінях, що прийшли з гір і лягли їм посеред дороги..

Віз котив ся понад сам беріг і здавало ся, що могуча сила води тягне єго до себе і пустити не хоче. То так здавалось, а в дійсности туди вела дорога, коли дорогою мож звати збір всілякого каміня, починаючи дрібним, гладко виточеним як заячий шріт, а кінчаючи таким як бохонець хліба, голова або гарбуз. Та ще якби воно було рівно розміщене, то най там! — а то лежить собі лавами, скиртами, поро-

гами, як оборонні вали на границі гірського царства.

Тою дорогою йшли, або їхали напроти нас меньчі і більші ватаги жінок та мущин з бесагами, на торг.

Мущини росли і стрункі як ялиці, жінки звичайно багато низші, понад вік старі, з лицами, що нагадують жінок сходу. Та за те як лучила ся гарна, то хоть пиши! Струнка, гнучка, з палкими очима, певна свої примани. Їдуть на кониках-гуцулах, курять люльки і в своїх одягах живописних, на тлі прекрасного краєвиду виглядають як живі образи, як малюнки до оповідань Федьковича.

І можна би забути ся, задивити ся, заслухатись в ту безконечну симфонію красок і звуків, що розливають ся по землі і по небі, над тобою і довкола тебе, якби — якби віз жидівський не гуляв разом з тобою по каміню конвульсійного танця св. Віта.

— Що то нині! — потішав візник -- то давно сюди їхати була чиста кара. Тепер ту гостинець. Єго вибудував небіщик пан староста. За то єму фігуру на Сокільскім поставили.

— Мали за що! — гадаю собі в дусі. — Будемо їхати попри Сокільське, то пани зобачать. Вже недалеко.. Вйо-о!

І бричка скрипить, скиглить і стогне, перевертає ся з боку на бік і перевалює ся крізь той гостинець Цикльонів.

Ось і Сокільське!

Я не раз чув про нього, читав, а навіть видів на нашій сцені якусь Сокільську дебру, але щоби вона в дійсности так сильно мене вразила, того я ніяк не сподівався.

Стіна, висока стіна, якої людським рукам не здвигнути, відбила сьвіт. Луком нагнутим стоїть похилена над Черемош і дивить ся у

воду. Дивить ся віками віків і немов щось читає.

А той Черемош припав до неї обіймає її і цілує. Нараз відоб'є ся, кине собою і зареве як ранений медвідь. Грізно і завзято валить на тую гать муровану, що нею люди скували вго і відділили від Сокільскої, вго, свобідного, сильного, безсмертного сина гір!

Заждїть! Він має час. У него хвилина, у вас віки! Побачимо, хто кого переможе!

І потішений і втихомирений вертає в русло і переливає ся усіми красками розтопленого олова, срібла і опалів, усіми заломами ліній, усіми відтінками тонів. Грає ся з каменями, що мов діти вскочили до нього, щоби скупатись, обливає їх, оббризкує піною, сипле росою дрібосеньких капель, дихає парою синявої імлі. Любить ті бідні, безсильні крушини великих гір. Як дідусь грає ся з дітьми. Иньша річ.

— люди! Лишень перед їх розумом уступає, лиш їх відвагою любує ся. Вважай керманичу! Веди дарабу вправною рукою, бистрим зором сліди кожний камінь, помічуй кожду струю, хитро, та вміло, та складно, та в час, відбивай на право та на ліво, бо як ні — то він тобою як дитячим млинцем закрутить і фурне мов іграшкою мізерною! І не почислиш своїх ялиць, не позбираєш костий, не побачиш тої Сокільської, що стоїть дужа і висока як княгиня в киреї шовкової імлі, в короні золотого сонця...

А до Сокільської, на право приставлене, як сходи до престола, велике камінюче, поскладане одно на другім, завбільшки скринь, скринок і будинків. Віки помалювали їх на сїро і до сонця блищать як зо стали. А зпоміж тих безобразних, рукою природи тесаних брил, біліє одна висока і тонка як стовп. То фігура пана старости.

І дивне диво! На найширшій
гранці, на білому камені колюмни
я прочитав великими чорними бу-
квами витесані, незабутні слова:

»Схаменіть ся! Будьте люди,
Бо лихо вам буде!
Розкують ся незабаром
Заковані люди,
Настане суд!«

Не знаю, чи можна було ви-
брати краще місце для оттих слів.
Той вічний Черемоша рев, та Со-
кільська скиля і зміст тих слів —
то щось одно. Здає ся, що Черемош
не шумить і не гуде, лиш грі-
зно лякає сьвіт судом, здає ся, що
з верху Сокільського якийсь могу-
тний голос кличе: »Схаменіть ся!«
— здаєсь, що ціла розгукана при-
рода звіщає хвилю, коли »розку-
ють ся заковані люди — настане
су-у-уд!« . . .

І на хвилю чоловік забуває се-

бе, тратить сьвідомість часу і місяця і всіх тих дрібниць, що путають его свобідне »я« та цілим своїм єством вслухує ся в той шум, в той рев, в ту незвістну бесіду природи, щоби дізнатись, щоби дослухатись, чи хвиля суду не надходить.

Заслуханий не бачить хмар, що з поза Сокільської скали як сукно висуває ся і вітром та стужею дише. Перша блискавиця будить нас з задуми.

Робить ся темно і студено. Вода чорніє і рудіє, на скали лягають тіни а ціле небо як зелізный панцир. Тремтять цвіти, дріжать листки, хилляють ся дерева до долу. Їх прошибає тривога, якась передсмертна дрож.

Чим скорше добігли ми до воза і пустили ся в дальшу дорогу — коні розуміючи небезпеку, дерли зо шкіри. За нами гонила буря. На

щастє ми скрились перед нею до Ростік.

Подали сніданє. Бриндзя, масло і гірська вуджена шинка. За сніданєм йшла весела розмова, як звичайно по перебутій біді. Я питав ся домашних, хто вписав на старостиньськїм стовпі Тарасові слова. Не знали. Вже і жандарми слїдили, але годї. Що зітнуть, то знов хтось напише. Чисте »Мане, Текель, Фарес!«

Нашу розмову перервав град, що товк до вікон немов кулаками. Здавало ся, що всі вітри з цілого сьвіта збігли ся в гори та взяли ся за чуб. А громи били так гучно, як би на кождім верху стояла осїбна батарея гармат. От — от і цілу кітловину, у якій лежить село, затопить вода, занесе каміне, закине град і спалять блискавиці...

Забрало овес на покосах, понесло дараби сьвітами, поторощило

ялиці, а що найкращі цьвіти в го-
родци змішало з болотом.

* * *

А на Сокільській, на скелі, сто-
яла »старостинська фігура« і якась
незрима рука писала на ній.

»Схаменіть ся будьте люди,
Бо лихо вам буде!«

В К О Р Ш М І.

Всунула ся в двері як тїнь, зиркнула на право і на лїво тай просто за коновки вхопила.

— Лишіть! — зверещала від шинквасу жидівка. — Хтс вас кликав, хто вас потрібує?

— Та я, мамунцю, лиш води вам хотїла принести, просто з кирниці. Більше нічого.

— Я вашої води не хочу, йдїть собі геть, най вас на очи не виджу. Ще менї якої бїди з тих ляхів натрісеш, піячко ти плюгава. Мислиш, що я тобі за воду дам горівки, а золи не хочеш? Марш!

— Мо-овчи! — озвав ся нараз голос грубий як з бочки і перебив крики.

— А дивіть но ви, люди, як тепер тії нехрести бідним народом християнським »конїрують!«

Жидівка глипнула на єго ріст високий, на ті плечі медвежі і лиш зубами заскреготала... А тепер він почав кричати.

— Як я тут прийду, то має мені бути тихо як в »косцьолі«, бо я за дурно не сиджу, лиш за гроші. Правда Іване?

— Таже правда — потакнув єго товариш, також жовнір. — Такі крики, то єсть, як той казав, зневага для нашої військової вособи. Субординация!

— А гов, жидівко! Дай но там для тої бідної жінки келішок горівки на наш рахунок. А йно великий, чулась!

Вдарив кулаком, аж шклянки забреніли і єще більше перебакирив шапку і єще дальше висунув свій уланський чобіт.

— Бодайже ви, пане вояк, та

капітаном були — благословила єго стара баба. — Та я ту, в оттій коршмі свої сили лишила, а подивіть ся, чого доробилась! О! — Піднесла руку і показала локіть. — О-о!

— А бодайже тобі, стара чарівнице, язик спух, щоби ти того слова нескінчила! — почала проклинати жидівка, але пан капраль крикнув і вона втихла.

Баба говорила дальше:

— Таж я тут, соколи мої ясні, що найкращі літа змарнувала, в оттім пеклі, а вона мене тепер як тую суку гонить. А я-ж єї рудого Шльомка, що в Глинянах на аренді сидить, своїми власними грудьми не згодувала, ні? а я-ж єї тої Сурки, що на »ферлядзі«, не вибавила, ні? а я-ж єї цілої череди жидівят, як тая квочка не виводила, ні? а вона мене тепер на старі літа від свого порога гонять! Не маєш, каже, що ту заваджати, бо ти стара, бо ти немічна, бо ти в лахах, бо ти

п'яна! А хтож мене, мої ви любі,
розпив, як не вони, а хтож мене з
сили обібрав, як тую гуску обску-
бав, як не вона, а деж я такого
пишного убранства доробила ся, як
не тутки??... Ой будеш ти жінко за
мене у Господа Бога тяжку відповідь
мала. будеш на самім сподї у смо-
лі горіла, бо воно вважає так: тер-
піла я ту, терпи ти там! А справе-
дливість мусить бути. Бо якби чо-
ловік знав, що ні, то сказив би ся,
руки собі кусав би, як вовк вив би.
Таке тут на тім сьвітї дїє ся, мої
ви добрі!

Слаба лямпа кидала на неї свої
немічні блиски і золотила космики
сивого волося, що в неладї добу-
вали ся з під розхрістаної хустки
і спадали на латану сукману.

Випрямила свою згорблену по-
стать і словами метала як мечами.
Але мечі падали на крицю і відби-
вали ся від неї.

— Гей! А деж тая горівка? —

гукнув жовнір, — по кілько я разів маю казати!

Жидівка нерадо поставила на стіл чарку і пішла.

Пийте, мамуню, та запийте свою біду. Дужесьте ми ся вподобали, бо правду вмісте казати. Шкода лиш, що за пізно.

Втихла, обтерла уста і повеселіла. — Ой що за пізно, серце, то за пізно! Вже моїх літ молодих не вернути! Вже мені зазуля не закує богато, хотьбим єї і як просила. Пішла моя молодість доріжками крутими, вже єї не дігнати.

Лишила мене бідну, обдерту, безпріютну. А щож я тепер сирота кругла буду на сьвітї робити, яку я собі раду дам, що я ту своїм розумом придумаю, що?

Руками закрила очи і заводила.

— Не плачте, дуже вас прошу, не плачте, бо як ся на вас дивлю, то здає ми ся, що моя небіжка мамуня плаче. Оттакі саме були, як

ви. Невеличкі, сиві і хустка їм так само з голови злізала, як вам. — Іди — кажуть — синоньку та не бав ся, бо я ще надивити ся на тебе хочу, нім на лаву ляжу.

Не дочекали ся бідні.

Схилив ся над стіл і мовчав.

В коршмі було тихо. Лиш вітер гонив улицями і товк вивіскою на коршмі. Конечно хотів того жида з великою шклянкою зі стїни здерти і пограти ся ним трохи.

Мовчанку перервав Іван.

— А вам же, люди, що? — гукнув на цілу коршму. — Розревіли ся як діти. Ото мені але раз забава! Тьфу на ваші голови! Ану давайте, випиймо ще по одній, може нам веселіще стане!

Чиркнули ся чарками і виляли горівку до горла.

— Алежбо добра! -- хвалила собі стара. — Що добра, то добра! Вжем давно такої не пила! Дайже вам Боже, панове, доброго здоровля

та великого панованя, щосьте мені
такий препишний вечір зготовили,
що мною не гордуєте та не гоните
старого трупа від себе молодень-
ких Так мені тут з вами мило та
любо, якби ся мої молоді літа з да-
лекої дороги повернули; так мені
солодко, якби мене рідна мамуня
по серцю гладила. аж сама не знаю,
чи плакати, чи сьміяти ся, чи що...

Ой зацвила калинонька зацвила,
[зацвила,
Як я була молоденька, том віта
[любила.

А він мене. О! Що любив то
любив, і пива і меди солоденькі
ставив...

Алеж було кому. Де то ся всьо
поділо? Бігме, Боже, не знаю. Та-
кам вам була, як та одна рожа, кров
з молоком. Хоть пиши.

А гуляю, о що вже гуляю, як
вітер, як птаха лиш фу-ур, та фу-ур.
Землі не доторкаюсь... Почекайте но.

Заточила ся раз, другий, а потім стала на середині коршми, взяла ся по під боки і пробувала гуляти.

Та возьму ся за пілядоньки
Та шукаю си челядоньки.

Або тої: По-ди-віть ся до-брі люди возьде на-ша...

Ні, не так, отак... ні еще не так...

Попала на крок і поплила по коршмі.

Захриплим голосом присьпіувала собі:

Подивіть ся, добрі люди, возьде, на-
[ша біда йде,
Черевички в руках несе, сама боса
[гопки тне,
Сама боса гопки тне, подивіть ся,
[добрі люди,
Сама боса гопки тне.

Перебирала старими ногами все скорше і все скорше. Хустка зле-

тіла її аж на плече, а по чолі роз-
сипало ся сиве волосся. На лице ви-
ступив огонь, а з синих уст летіла
пісня, така скриплива і хриплива,
якби хто горло висмарував милом.

За бабою слід в слід ходила
тінь -- довга на цілу коршму. Під-
скакувала і присідала, вигинала ся
і викручувала, якби ся бабі покри-
вляла. Але баба не зважала ні на
тінь, ні на вояків, ні на жидівку,
лиш гуляла все скорше та скорше.
Піт виступив на лице, очи зайшли
кровю і баба повалила ся на лавку.

— Горівки! — захарчала ля-
чно:

Подали, випила і прийшла до
себе.

— О! о! — махнула на відлів
рукою.

— Вже не годна. Присяй Богу,
не годна.

Не такої я бувало з паничом
гуляю. Не такої. І догуляла ся до
жидівської помиїниці, до дідівської

торби. Отось мені, мій паничку ясний, ладне віно справив, отось мене опорідив достатно. Що пліт то хата, що сьміте то палата!... Ова! Велике діло!

Абож то не все одно, де вмерти, коби вмерти. Раз бабі смерть!

Правда, мій соколе ясний?

Присунула ся до жовніра і ширила до него свої щербаті зуби.

— Тьфу! — сплюнув Іван і відсунув ся від неї.

— Не плюй, синоньку, не плюй. Якбись був мене молодую видів, то не сунув бись ся від мене, лиш до мене. Не з такими я собі починала, не з такими. Панич Казьо то був такий як принц. або той пан у Львові, де я перший раз за мамку служила. Як згадаю, то хотем яка стара, а щось мною підносить. Стережіть ся хлопці, бо баба не жартув! Хе-хе-хе...

— Ов .. мамуню! — відозвався капраль, та бо ви на старість ду

рієте, підпилисьте собі та таке говорите, що слухати гидко. Знаєте що? Найліпше ідїть собі спати.

— Так, так — підхопила жидівка. — Ідїть собі спати. Панове вояки кажуть, щобиьте йшли спати.

Баба повела червоними очима по хатї, а потїм впялила їх у воздух перед себе і жалїсно спитала: — А деж я іду спати?

Нїхто їй не відповїв. Чекала хвилю а потїм хильцем, хильцем, так, як увійшла, — вийшла.

Обвіяв єї вітер і обстудив мороз.

Пустила ся до міста, але зробила кілька кроків і вернула. В містї всі спали. Хотїла йти на цвинтар, до трупарнї, але щось собі погадала і не пішла. Сїла на лавцї під коршмою і сидїла.

З неба летїв дрібосенький снїг, як платки вишневого цвїту. Летїв тихо і стелив дорогу. На вікнах мороз малював срібні цвїти. Деколи

зривав ся вітер і пустував. То за хустку термосив бабу. то за подерту спідницю. А як видів, що вона засипляє, то брав і теліпав вивіскою. А тимчасом мороз закрадав ся тихо, прошибав шкіру і добирав ся до костей. Баба дзвонила зубами. Зразу випита горівка ніби єї гріла і додавала охоти, а потім горівка перемінила ся в студену воду і розливалася зимном по жилах.

Скупила ся і скорчила в двоє, взяла ноги під себе, а голову всунула в тулів. Лиш очи лишили ся на верха. Дивили ся на білу дорогу і як ті голуби летіли по ній далеко і далеко аж до рідного села, аж до батьківської хати.

Повіяло на неї запахом вишневих садів і теплом літного полудня. А тут так зимно. А тут вітер зриває ся чим раз дужший і вже не гойдає а термосить і теленає вивіскою на коршмі — трас — трас — трас.

Оглянула ся і мало не крикнула з дива.

На вивісці стояв він, панич Казьо. Таке лице румяне, повне, такі чорні вуса. Показував червоні, точені коралі і всьміхав ся солодко, аж очи жмурив. А потім вхопив бабу і почав тулити до себе. Зробило ся бабі тепло. Дуже тепло... Сидить собі она над колискою і гойдає паньску дитину. А-а-а-а! А єї хробачок мізерний, а єї сиротятко бідне, в зимній хаті ніжками з голоду стягає. А не кричить, ні! Нехай стягає, нехай кричить, ще вона єму порадить. Жити мусить. Та чого воно від неї хоче. Дрібоче тими ногами худими, таке страшне і си не та обіймає єї за шию... Йди геть, йди геть, вона часу не має. Жидівка кличе, щоби жидівята заколисати та до гостей іти. Гостий найшла ціла коршма. Буде забава, ой буде забава... Вхоплять чорноброву Мариську і піде коршма до гори но-

гами... Змучила ся Мариська, ой змучила ся Мариська. Сили за грей-
цар не має, рукою не кине!... Бе-
руть Мариську, і виносять з корш-
ми... Хто? Чорти... Гу-у! Чорти!...

Христе, Сусе, Боже ратуй її
бідну, она не винна...

Зступили ангели з неба, взяли
її за руку, ведуть... А там так яс-
но, ясно, ясно.

.
Випровадила жидівка вояків і
посьвітила, поки не вийшли на до-
рогу. А потім пішла подивити ся
за хату, чи не сидить піячка на
лаві.

З криком вернула до коршми.
Піячка замерзла. Задеревіла... Збу-
дили ся жиди і зробили раду. Буде
клопіт, буде біда. Прийде поліцай,
поведе до магістрату, будуть писа-
ти протоколи.

А потім присудять, щоби вони
бабу поховали, бо у них колись

служила і під їх хатою вмерла. Яка
біда, який клопіт, який кошт!

.

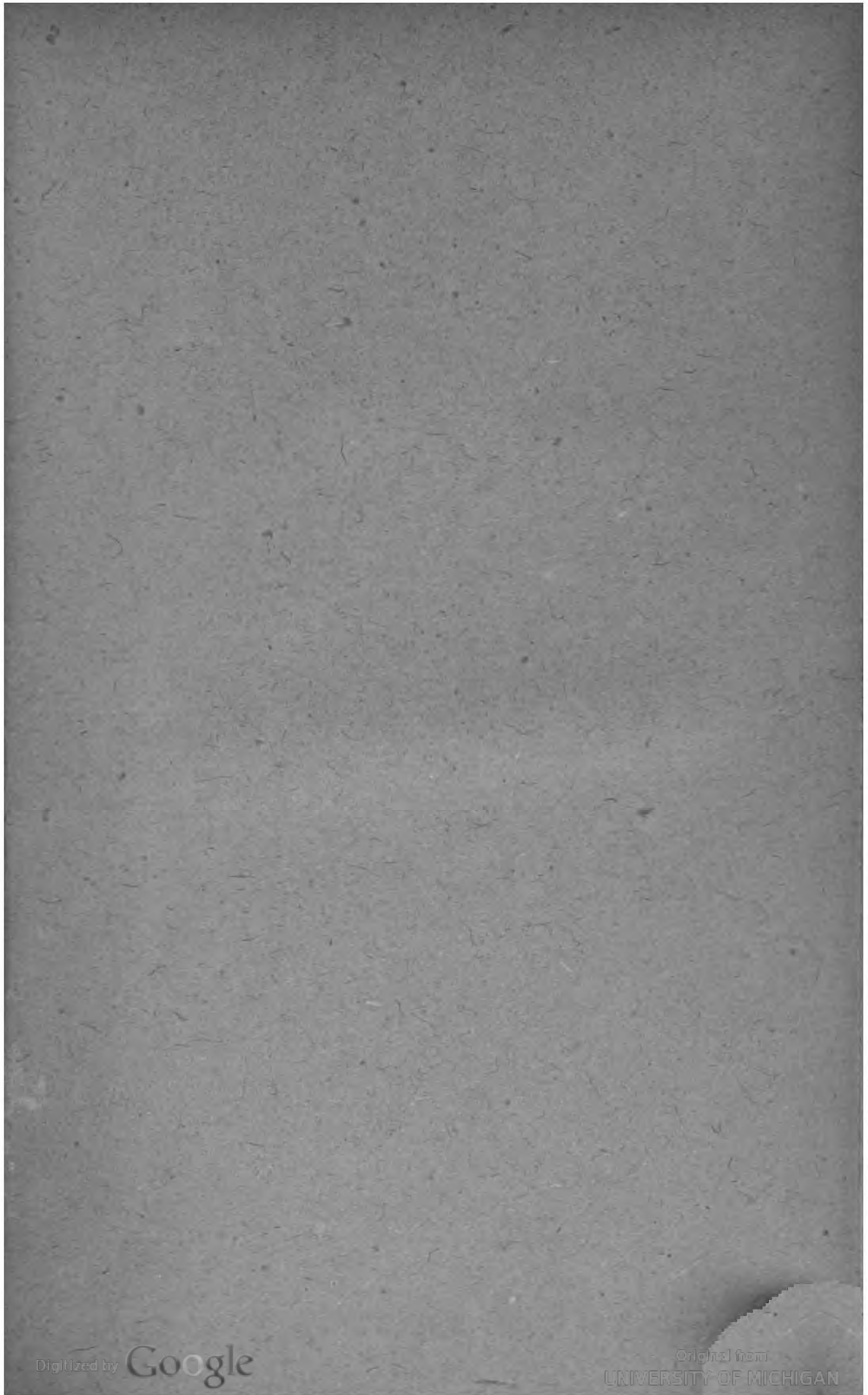
І коли вітер втих, а місяць ви-
плив з поза хмари, то видно було,
як двоє людей несло щось важко-
го з лавки під коршмою геть за
дорогу, в рів.

Краків, 1901.

С П И С.

	стр.
I. Щаслива година	5
II. Звичайна історія	19
III. Месть	51
IV. Глум	67
V. Барометер	79
VI. В лісі	93
VII. На Сокильскім	119
VIII. В коршмі	131

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 03073 0991

Filed by Preservation Dept 1995

